Міністерство освіти і науки України
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ
У ФОРМІ
АТЕСТАЦІЙНИЙ ЕКЗАМЕН ІЗ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта (Географія)
Освітньо-професійна програма	Середня освіта (Географія. Історія)
Факультет	природничо-економічний
Форма здобуття вищої освіти	Денна, заочна

м. Кам’янець-Подільський- 2025-2026

Розробники програми:

Касіяник І.П. – завідувач кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук, доцент;
Мендерецький В.В. – професор кафедри географії та методики її викладання, д.пед.н., професор;
Чернюк Г.В. – доцент кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук, доцент;
Гарбар В.В. – старший викладач кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук;
Придеткевич С.С. – старший викладач кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук;
Лісовський А.С. – старший викладач кафедри географії та методики її викладання, кандидат географічних наук.

Затверджено на засіданні кафедри географії та методики її викладання Протокол № 10 від 26 серпня 2025 року

Завідувач кафедри географії
та методики її викладання Ігор КАСІЯНИК

Схвалено радою з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти природничо-економічного факультету
Протокол № 7 від 26 серпня 2025 року

Голова ради з науково-методичної роботи
і забезпечення якості вищої освіти
природничо-економічного факультету Валентина КОЛОДІЙ

Схвалено вченою радою природничо-економічного факультету
Голова ради Іван СЕМЕНЕЦЬ

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної
програми Станіслав ПРИДЕТКЕВИЧ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма складена відповідно до освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія. Історія), підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта (Географія).

Тип освітнього компоненту ОПП: атестаційний екзамен із фахової підготовки.

Міждисциплінарні зв'язки: з обов'язкових освітніх компонентів навчальних дисциплін професійної підготовки.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання освітньої компоненти є виявлення якості підготовки фахівців за освітньо-професійною програмою та рівня сформованості фахових компетентностей та досягнення результатів навчання.

Обсяг освітнього компонента

Найменування	**Характеристика (денна та заочна форми)**
Освітня програма, спеціальність	«Середня освіта (Географія. Історія)», 014 Середня освіта (Географія)
Рік проведення атестації	2025-2026 н.р.
Обов'язковий / вибірковий	обов'язковий
Кількість кредитів ЄКТС	1,5
Загальний обсяг годин	45
Самостійна та індивідуальна роботи	45

Здобувач вищої освіти під час атестаційного екзамену повинен продемонструвати знання та виявити вміння і навички, що складають комплекс базових професійних компетентностей, визначених освітньо-професійною програмою бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Географія):

Інтегральна компетентність	Здатність виконувати спеціалізовані практичні завдання та вирішувати проблеми з організації базової середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів педагогіки, психології, а також методики навчання та предметних знань з географії та історії і характеризуються комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти.	
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	**СК 02**	Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів.
	СК 03	Здатність використовувати поняття, концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному).
	СК 04	Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати і пояснювати особливості

		геопросторової організації природи, населення і господарства України.
	СК 05	Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об’єктів у геосферах, взаємозв’язки у ландшафтах та біогеоценозах.
	СК 06	Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії та історії, у позакласній та позашкільній діяльності.
	СК 10	Здатність застосовувати прикладні навички роботи з джерелами, що входять у комплекс спеціальних історичних дисциплін.
	СК 11	Володіння основами наукових досліджень, аналізу та синтезу джерел та наукових відомостей з географії, історії України та краєзнавства для використання відомостей у практичній професійній діяльності.
	СК 12	Оперування у професійній діяльності базовими знаннями про особливості розвитку людства у різні історичні періоди. Здатність до застосування знань для проведення логічних зіставлень зі сучасністю. Розуміння основних закономірностей й особливостей соціально-політичного й економічного розвитку країн і регіонів світу, співставлення їх спільних та відмінних рис.
Програмні результати навчання		
ПРН 01	Знання та розуміння основних концепцій, парадигм, теорії та загальної структури географічної та історичної наук, предмету їх дослідження, місця і зв’язків в системі наук, етапів історії розвитку географії.	
ПРН 02	Вільне володіння географічною та історичною термінологію і номенклатурою.	
ПРН 03	Розуміння освоєння механізмів функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих їх компонентів, вміння класифікувати зв’язки і залежності між компонентами, усвідомлення причин, перебігу і наслідків процесів, що відбуваються в них.	
ПРН 04	Вміння пояснювати просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.	
ПРН 05	Вміння пояснювати зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.	
ПРН 09	Знання основних історичних подій та етапів розвитку світових цивілізацій та території України.	
ПРН 11	Уміння охарактеризувати природні та суспільні просторові утворення, пояснити їх особливості і взаємозв’язки, сформовані географічним положенням та історичними чинниками.	
ПРН 12	Знання ролі і місця України у сучасному світі в контексті географічних та історичних чинників її розвитку.	
ПРН 13	Уміння здійснювати відбір, аналіз, представлення і поширення фахового контенту, використовуючи різноманітні письмові, усні та	

	візуальні засоби, картографічні методи (зокрема, за допомогою інформаційних технологій).
ПРН 16	Уміння самостійно вести польові природознавчі, фізико-географічні й суспільно-географічні дослідження, необхідні для організації практичних занять з географії в школі та для позашкільної краєзнавчої і природоохоронної роботи.
ПРН 18	Неперервне підвищення професійного рівня та самовдосконалення.

Здобувачі ВО складають атестаційний екзамен згідно навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю 014 Середня освіта (Географія) та освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія. Історія).

До програми включені теоретичні питання нормативних географічних і історичних дисциплін згідно навчального плану – Загальне землезнавство, Географія материків і океанів, Суспільна географія, Регіональна економічна і соціальна географія, Географія України, Ландшафтознавство, Картографія та геоінформаційні технології, Краєзнавство і туристична робота в школі, Історична інформатика в освіті і науці, Спеціальні історичні дисципліни, Історія України, історія світових цивілізацій. На основі теоретичних питань розроблено завдання практичного характеру.

Атестаційний екзамен приймається в усній формі. Структура екзаменаційних білетів базується на засадах доступності та універсальності змісту навчального матеріалу. Екзаменаційний білет містить по три завдання з переліку освітніх компонент, винесених на атестацію. Кожне із трьох завдань передбачає розгорнуту відповідь, яка оцінюється 100 балами. За результатами відповідей трьох завдань вираховують середнє арифметичне, що і є результатом складання атестаційного екзамену. Необхідний мінімум для зарахування становить 60 балів.

Атестація здобувачів вищої освіти, за потреби, може здійснюється дистанційно в синхронному режимі у формі відеоконференції із забезпеченням гарантованої їх автентифікації на платформі MOODLE (при наявності обґрунтованої заяви здобувача ВО).

ПРОГРАМА
атестації для здобувачів вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньою програмою Середня освіта (Географія. Історія)
ступінь вищої освіти «бакалавр» 2025-2026 н. р.

ЗАГАЛЬНЕ ЗЕМЛЕЗНАВСТВО. Географічна оболонка, як основний об'єкт вивчення загального землезнавства. Методи загального землезнавства. Завдання сучасного землезнавства. Місце загального землезнавства серед інших дисциплін. Історія розвитку загального землезнавства. Основні етапи історії Великих географічних відкриттів. Поняття про Всесвіт. Космічні фактори. Типи галактик: спіральні, еліптичні, лінзовидні та галактики неправильної форми. Рух галактик. Одиниці вимірювання віддалей у Всесвіті. Будова спіральної галактики. Взаємодія галактик. Сузір'я. Зірки. Випромінювання зірок. Основні характеристики зірок: блиск, світимість, маса, радіус, температура, хімічний склад та ін. Спектральна класифікація зірок. Діаграма Герцшпрунга-Рессела. Сонце – центральна зірка Сонячної системи. Фізичні властивості Сонця. Внутрішня будова Сонця (ядро, зона променевої передачі енергії, конвективна зона, фотосфера, хромосфера, сонячна корона). Сонячні плями, флокули, протуберанці. Основні види сонячної енергії: електромагнітна та корпускулярна. Сонячна система. Взаємодія планет та супутників. Класифікація планет Сонячної системи. Особливості орбітального руху Землі. Кутова швидкість обертання. Лінійна швидкість обертання. Головні докази обертання Землі навколо своєї осі. Наслідки та географічне значення орбітального руху Землі. Прояв сили Коріоліса внаслідок руху Землі. Особливості осьового обертання Землі. Зоряна і сонячна доба. Середній сонячний час. Поняття про місцевий час. Лінія переміни дат. Поясний час. Дні сонцестоянь та рівнодень. Пояси освітлення Землі. Місяць – супутник Землі.

Перші уявлення про форму та розміри Землі. Внесок античних вчених (Піфагор, Аристотель, Ератосфен) у розвиток уявлень про форму та розміри Землі. Праці І. Ньютона і визначення форми Землі, як еліпсоїда. Сфероїд. Ф.Н. Красовський та його обрахунки розмірів Землі. Розуміння форми Землі, як геоїда. Кардіоїд, як форма Землі визначена за допомогою космознімків. Фізичні властивості Землі. Джерела енергії на Землі. Внутрішня теплота Землі. Щільність Землі. Тиск усередині Землі. Сейсмічний метод вивчення внутрішньої будови Землі. Загальні риси будови земної кори. Мантія. Особливості розмежування структури мантії. Астеносфера. Ядро. Фізичні властивості ядра. Геофізичні поля Землі, їх види та значення.

Вік Землі. Геохронологічна шкала. Особливості формування поверхні Землі у архейську еру. Могутні горотворні процеси і вулканізм протерозойської ери. Різноманітність гірських порід палеозою. Мезозойська ера та конфігурація земної кори, що склалася під впливом могутніх мезозойських складчатостей. Кайнозойська ера та її горотворчі процеси.

Глобус. Градусна сітка. Географічні координати. Екватор. Паралелі. Меридіани. Географічна широта. Географічна довгота. Азимут. Дирекційний кут. План і карта, їх основні відмінності. Ізолінії, горизонталі, бергштрихи. Класифікація карт за змістом (загальногеографічні і тематичні), масштабом (великомасштабні, середньомасштабні і дрібномасштабні), призначенням (карти учбові, довідкові, туристичні і ін.), обхватом території (світу, півкуль, материків і їх частин, океанів і морів, держав і їх частин – республік, областей, районів і т.д.) та ін. Способи зображення рельєфу на картах: спосіб горизонталей, спосіб штриховки, спосіб відмивки і тушування, спосіб пошарового зафарбування. Атласи. Класифікація атласів за територіальним охопленням: атласи світу; атласи окремих держав; атласи окремих частин держав (областей, країв, республік). Класифікація атласів за змістом: загальногеографічні; спеціальні (наприклад, атлас енергоресурсів, морський атлас і ін.); комплексні – фізичні і політико-економічні карти. Класифікація атласів за призначенням: науково-довідкові; учбові; дорожні. Класифікація

атласів за способом користування.

Газовий склад атмосфери. Будова атмосфери: тропосфера, стратосфера, мезосфера, термосфера, екзосфера. Походження атмосфери. Методи дослідження атмосфери. Типи сонячної радіації. Добовий та річний хід сонячної радіації. Розподіл сумарної сонячної радіації. Альбедо. Випромінювання теплоти. Радіаційний баланс. Тепловий баланс. Адіабатичний процес в атмосфері. Інверсія температури. Тепловий режим нижнього шару атмосфери. Географічний розподіл температури повітря. Теплові пояси. Випаровування та випаровуваність. Абсолютна та відносна вологість. Конденсація і сублімація. Типи туманів, їх утворення та поширення. Міжнародна класифікація хмар. Опади, їх види і генетичні типи. Сніговий покрив. Розподіл опадів на земній поверхні. Атмосферний тиск. Баричне поле. Вітер. Географічний розподіл тиску на рівні моря. Центри дії атмосфери. Типи повітряних мас (теплі та холодні, сухі та вологі, морські та континентальні). Арктичне повітря. Помірне повітря. Тропічне повітря. Екваторіальне повітря. Теплі та холодні атмосферні фронти. Кліматичні фронти. Причини нерівномірного розподілу тиску та циркуляція атмосфери. Циклональне-антициклональна циркуляція. Полярна циркуляція. Пасатна циркуляція. Тропічні циклони. Мусонна циркуляція. Струменеві течії. Місцеві циркуляції та вітри. Елементи погоди. Синоптичний аналіз та передбачення погоди. Класифікація погоди. Клімат. Класифікація кліматів.

Гідросфера. Розповсюдження води на Землі. Походження природних вод. Фізико-хімічні властивості води і їх значення для природних процесів. Теплоємність. Теплопровідність. Густина води. Рухливість. Термічна стійкість. Хімічний склад. Молекулярний склад. Кругообіг, або волого обіг (великий, малий і внутрішньоматериковий) води і водний баланс Землі. Значення води в природі, житті і господарській діяльності людини. Світовий океан і його частини. Основні фізико-хімічні властивості океанічної (морської) води. Динаміка вод Світового океану. Океан як середовище життя. Природні пояси океану. Природні ресурси океану. Охорона океану. Підземні води. Міжпластові води. Типи джерел. Фізико-хімічні особливості підземних вод. Річки. Річкова система. Водний режим річки. Повінь. Паводок. Межень. Коефіцієнт стоку річок. Класифікація річок за джерелами живлення. Фізико-хімічні особливості річкової води. Озера. Основні морфометричні характеристики озер. Походження озерних улоговин (вулканічні, тектонічні, льодовикові, карстові, суфозійні, термокарстові, еолові, запрудні, озера-стариці). Класифікація озер за генезисом водних мас. Класифікація озер в залежності від водного балансу, тобто за умов притоку і стоку. Фізико-хімічні особливості озерної води.Водосховища. Значення водосховищ.Болота. Шляхи утворення боліт. Класифікація боліт за характером переважаючого водно-мінерального живлення і відповідно за складом рослинності (верхові, перехідні, низинні).Льодовики. Типи льодовиків.

Склад земної кори. Межа Мохо. Розділом Конрада. Типи земної кори: материковий; перехідний, або геосинклінальний; океанічний та рифтогенний. Особливості поширення та потужності осадового, гранітного та базальтового шарів. Розмежування понять «земна кора» та «літосфера». Мінерали. Гірські породи. Класифікації мінералів та гірських порід. Уявлення про механізм формування структур земної кори. Поняття про рельєф. Класифікація рельєфу за розмірами: планетарні форми, мега-, макро-, мезо-, мікро- і наноформи рельєфу. Внутрішні (ендогенні) процеси і їх рельєфоутворююча роль. Тектонічні рухи. Складчасті та розривні типи дислокацій. Рифти. Куести. Батоліти. Лаколіти. Процеси вулканізму і їх рельєфоутворююча роль. Типи вулканів. Інтрузивний та ефузивний вулканізм. Будова вулкану. Основні фізичні властивості вулканічної лави. Кальдери. Гейзери. Землетрус та рельєфоутворення. Цунамі. Зовнішні (екзогенні) процеси і їх рельєфоутворююча роль. Вивітрювання: фізичне, хімічне, біологічне. Процеси денудації та акумуляції.

Співвідношення площі поверхні Землі та площі океану, їх просторовий розподіл. Материки, їх площі та загальні особливості формування рельєфу. Узагальнений профіль

земної поверхні (гіпсографічна крива і батиметрична крива). Планетарний рельєф. Платформи та геосинкліналі. Складчастості та їх відображення у рельєфі земної поверхні. Встановлення взаємозв'язків між геологічною будовою та рельєфом території. Гори. Класифікація гір за висотою (низькі, середні, високі). Класифікація гірських систем за генезисом (вулканічні і тектонічні). Класифікація гір за геологічним віком (дорифейської складчастості, байкаліди, каледоніди, герциніди, мезозоїди, альпіди). Рівнини. Низовини. Височини.

Флювіальні форми рельєфу. Карстові форми рельєфу. Суффозійно-просадочні форми рельєфу. Обвальні форми рельєфу. Льодовикові і водно-льодовикові форми рельєфу. Форми мерзлотного рельєфу. Еолові форми рельєфу. Берегові форми рельєфу. Біогенний рельєф.

Світовий океан та його чотири типи планетарних форм рельєфу: підводні околиці материків, перехідні геосинклінальні зони між материками і океанічними западинами, ложе океану і серединно-океанічні хребти. Шельф. Материковий схил. Материкове підніжжя. Зона субдукції. Улоговини окраїнних морів. Острівні дуги. Глибоководні жолоби. Ложе океану. Абісальні рівнини. Підводні гори. Серединно-океанічні хребти. Рифтогенне горотворення.

Загальна характеристика ГО. Морфометричні показники материків та океанів. Фізичні властивості речовини ГО. Властивості води і речовини фізико-географічних об'єктів. Складові частини і структурні рівні географічної оболонки.

Літосфера (типи земної кори; склад земної кори; структура земної кори та планетарного рельєфу). Гідросфера (світовий океан; поверхневі води суші; підземні води). Кріосфера. Атмосфера (вертикальна будова атмосфери; склад атмосфери; горизонтальна структура тропосфери). Біосфера (межі поширення життя; типи організмів та їх функції; екологічні властивості організмів; угрупування організмів; розповсюдження живої речовини;). Кора вивітрювання. Ґрунтовий покрив. Антропосфера. Загальні риси будови земної поверхні. Поясно-зональні структури (кліматичні пояси; типи рослинності; типи ґрунтів; періодичний закон географічної зональності; планетарна модель зональності; висотна зональність). Циркумконтинентальні структури. Ландшафтна структура. Межі ГО. Контактні поверхні в ГО. Симетрія і асиметрія в ГО. Автономність ГО.

Джерела енергії в ГО. Трансформація та перенесення енергії і речовини в ГО. Перенесення і розподіл тепла в ГО. Атмосферна циркуляція в ГО. Кругообіг води. Біологічні і біогеохімічні кругообіги. Перенесення мінеральної речовини. Літосферні кругообіги. Головні особливості трансформації та перенесення енергії та речовини в ГО. Періодичні рухи в ГО. Саморегулювання в ГО. Єдність і цілісність ГО.

Джерела розвитку. Походження і розвиток геосфер. Географічна оболонка на докембрійському етапі. Походження материків і океанічних западин. Історія життя на Землі. Розвиток ГО в фанерозої. Розвиток ГО в четвертинному (антропогеновому) періоді. Основні закономірності розвитку земної поверхні.

Антропогенні зміни природного середовища. Зміни парникового ефекту атмосфери Землі. Реакція Світового океану на потепління. Полярні льоди та їх планетарна роль. Зміни ландшафтів суходолу. Самоорганізація ГО.

ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ. Євразія – найбільший материк на Землі. Межі, розміри, конфігурація, географічне положення і пов'язані з ними риси природні, історичний поділ Євразії на Європу і Азію. Формування материка і основні етапи розвитку його природи. Древні платформи і геосинклінальні пояси. Тектонічна будова і корисні копалини. Основні тектонічні структури Євразії. Корисні копалини і їх зв'язок з тектонічними структурами. Головні риси орографії і гіпсометрії Євразії. Основні геотектури і морфоструктури Євразії. Вплив географічного положення, розмірів, конфігурації і орографії на формування клімату. Взаємодія океану і суші. Радіаційний режим і радіаційний баланс. Формування баричних центрів над материком і над навколишніми океанами взимку і влітку. Розподіл температур взимку і влітку.

Закономірності розподілу атмосферних опадів. Кліматичні пояси та області. Внутрішні води. Вплив рельєфу і клімату на нормування поверхневого стоку. Об'єм стоку. Закономірності зміни по території материка шару стоку. Басейни стоку. Величезні області внутрішнього стоку. Території з різною густотою річкової сітки. Господарське значення рік. Характеристика найбільших рік за особливостями їх басейнів, джерелами живлення, режимами стоку і господарським значенням. Озера Євразії, закономірності їх поширення, класифікація за генезисом улоговин, стічністю, солоністю. Болота, їх типи, закономірності поширення. Багатовікова мерзлота і сучасне зледеніння. Рослинний і ґрунтовий покриви, тваринний світ. Закономірності формування рослинного покриву Євразії. Закономірності поширення головних типів ґрунтів на території Євразії, їх зв'язок з кліматичними особливостями рослинного покриву, літологією і орографією. Тваринне населення Євразії. Особливості територіальної диференціації природи і фізико-географічне районування. Фактори диференціації природи Євразії і принципи фізико-географічного районування. Поділ Євразії на субконтиненти і фізико-географічні країни. Природні умови та ресурси субконтиненту «Острівна Арктика і Субарктика Євразії». Природні умови та ресурси субконтиненту «Західна Європа». Природні умови та ресурси субконтиненту «Східна Європа». Природні умови та ресурси субконтиненту «Північна Азія». Природні умови та ресурси субконтиненту «Середземномор'я і Передня Азія». Природні умови та ресурси субконтиненту «Середня і Центральна Азія». Природні умови та ресурси субконтиненту «Висока Азія». Природні умови та ресурси субконтиненту «Східна Азія». Природні умови та ресурси субконтиненту «Південна і Південно-Східна Азія». Природні умови та ресурси субконтиненту «Південно-Західна Азія».Загальний фізико-географічний огляд Північної Америки. Географічне положення, розміри, конфігурація, орографія і їх вплив на формування природи материка. Розчленованість берегової лінії, її причини, типи берегів. Формування материка і основні етапи розвитку його природи. Тектоніка і рельєф. Основні тектонічні структури і загальні риси будови поверхні. Клімат. Фактори формування клімату. Кліматичне районування. Внутрішні води. Загальні закономірності розподілу поверхневого стоку в залежності від рельєфу, кількості опадів і випаровування. Забруднення вод і проблеми прісних вод. Сучасне покривне і гірське зледеніння островів і материка. Багаторічна мерзлота. Рослинний і ґрунтовий покриви, тваринне населення. Особливості територіальної диференціації природи і фізико-географічне районування. Природні умови та ресурси субконтиненту «Рівнинний схід Північної Америки». Природні умови та ресурси субконтиненту «Кордильєрський Захід Північної Америки». Загальний фізико-географічний огляд Південної Америки. Географічне положення, розміри, конфігурація, орографія і їх вплив на формування природи материка. Розчленованість берегової лінії, її причини, типи берегів. Формування материка і основні етапи розвитку його природи. Тектоніка і рельєф. Основні тектонічні структури і загальні риси будови поверхні. Клімат. Фактори формування клімату. Кліматичне районування. Внутрішні води. Загальні закономірності розподілу поверхневого стоку в залежності від рельєфу, кількості опадів і випаровування. Забруднення вод і проблеми прісних вод. Сучасне покривне і гірське зледеніння островів і материка. Багаторічна мерзлота. Рослинний і ґрунтовий покриви, тваринне населення. Особливості територіальної диференціації природи і фізико-географічне районування. Природні умови та ресурси субконтиненту «Рівнинний схід Південної Америки». Природні умови та ресурси субконтиненту «Андійський Захід Південної Америки». Загальний фізико-географічний огляд Антарктиди. Відкриття, основні етапи вивчення, сучасні дослідження і основні географічні проблеми. Географічне положення Антарктиди, географічні межі Антарктики і Антарктиди. Кам'яна і кригова Антарктида. Крижаний покрив Антарктиди. Клімат Антарктиди і Антарктики. Стокові вітри, розподіл температур і опадів. Органічний світ Антарктики. Географічне положення Африки. Формування материка і основні етапи розвитку його природи. Тектонічна будова і рельєф. Кліматичні умови. Фактори формування клімату Африки. Внутрішні води. Рослинний і ґрунтовий покриви, тваринний

світ. Ґрунтовий покрив Африки. Територіальна диференціація природи і фізико-географічне районування. Природні умови та ресурси субконтиненту «Північна Африка». Природні умови та ресурси субконтиненту «Центральна Африка». Природні умови та ресурси субконтиненту «Південна Африка». Природні умови та ресурси субконтиненту «Східна Африка». Географічне положення Австралії. Австралія – найменший материк Землі. Особливості географічного положення і обрисів. Відкриття, дослідження і сучасна вивченість материка. Формування материка і основні етапи розвитку його природи. Рельєф. Клімат. Фактори формування клімату. Кліматичне районування. Внутрішні води. Рослинний і ґрунтовий покриви, тваринне населення. Древність і дефектність органічного світу Австралії, його ендемізм. Природні умови та ресурси фізико-географічного регіону «Східно-Австралійська гірська країна». Природні умови та ресурси субконтиненту «Центральна низовинна країна». Природні умови та ресурси субконтиненту «Західно-Австралійська плоскогірна країна». Загальний фізико-географічний огляд Світового океану. Геологічна будова і рельєф дна. Основні геотектури і морфоструктури дна Світового океану. Клімат і води. Властивості вод: хімічний склад, солоність, щільність. Паливні ресурси Світового океану. Хімічні ресурси Світового океану. Біологічні ресурси Світового океану. Енергетичні ресурси Світового океану. Проблеми охорони вод Світового океану. Органічний світ. Фізико-географічна характеристика Тихого океану. Фізико-географічна характеристика Індійського океану. Фізико-географічна характеристика Атлантичного океану. Фізико-географічна характеристика Північного Льодовитого океану.

СУСПІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ. Об’єкт, предмет, зміст і функції суспільної географії. Напрямки розвитку соціально-економічної географії - антропогеографічний, геоекономічний, формально-теоретичний. Категорія "територія". Потенціал території. Поняття природних і суспільних продуктивних сил. Види потенціалів: природно-ресурсний, соціально-демографічний, господарський. Територіальна (географічна) диференціація суспільства та територіальний поділ. Територіальна інтеграція суспільства та її об'єктивна необхідність в умовах її поділу. Форми інтеграції: координація взаємного розвитку, кооперування, економічне і організаційне злиття інтеграційних об'єктів. Типи інтеграції: компонентна, територіальна. Глобалізація і географічна інтеграція. Геопросторові форми соціально-економічної інтеграції: поселення, економічний, соціально-економічний і суспільно-географічний район та вузол, національне господарство, світове господарство. Концепція територіальної організації суспільства. Концепція факторів ТОВ. Концепція законів і закономіростей ТОВ. Теорії економічного районування. Теорія територіального комплексоформування. Нові теорії і концепції: сталого розвитку, соціально-економічного розмаїття, гнучкої територіальної організації виробництва.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ. Охарактеризуйте предмет і методи регіональної економічної і соціальної географії. Обґрунтуйте завдання регіональної економічної і соціальної географії світу. Визначте її місце в системі географічних наук. Які сучасні методи дослідження застосовують у регіональній економічній і соціальній географії? Чому доцільним є поєднання методів дослідження? Охарактеризуйте зв'язки регіональної економічної і соціальної географії світу з фізичною та економічною географією. Історія регіональної економічної і соціальної географії світу. Які перші наукові школи з'явилися у світовій регіональній економічній і соціальній географії? Історія розвитку регіональної економічної і соціальної географії в Україні і в світі. Охарактеризуйте основні наукові теорії, вчення, гіпотези. Об’єкти політичної карти світу. Суть поняття «держави», «країни», «території» та головні відмінності між ними. Території та кордони держав. Формально недержавні кордони. Функції кордонів. Політико територіальні утворення. Держави та їх ознаки. Залежні території та їх особливості. Заморські території. Протекторати. Підопічні території. Домініон. Спірні території. Основні періоди та етапи формування політичної карти світу.Типи країн. Класифікація

країн за площею, за чисельністю населення, за формою правління. Республіка. Типи республік. Республіка як переважаюча форма правління у країнах Латинської Америки. Монархія. Типи монархій. Абсолютні монархії Азії та конституційні монархії Європи: порівняльна характеристика. Держави у складі Співдружності. Джамахирія. Класифікація країн за формою державного устрою. Класифікація країн за ідеологічною орієнтацією. Плюралістичні держави. Клерикальні держави. Класифікація країн за формою державного режиму. Демократичні режими. Антидемократичні режими. Класифікація країн за політичною структурою. Однопартійні країни. Багатопартійні країни. Класифікація країн за рівнем розвитку науки і техніки. Класифікація країн за рівнем соціально-економічного розвитку. Міжнародні організації як одна з найважливіших форм багатостороннього співробітництва між державами. Які чинники сприяють утворенню міжнародних організацій? Геополітика і геостратегія. Як впливають географічні чинники на долю країн і народів? Глобальні та регіональні міжнародні організації. Політичні блоки: НАТО. Міжпарламентський союз. Африканський Союз. АНЗЮС, АНЗЮК, Організація Американських держав (ОАД). Економічні союзи: Амазонський пакт, Європейський Союз (ЄС), Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Союз Арабського Магрибу (САМ), Чорноморський район економічного співробітництва (ЧРЕС), Бенілюкс, Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС). Змішані блоки: Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), Асоціація регіонального співробітництва країн Південної Азії (СААРК), Карібське співтовариство (КАРІКОМ), Ліга Арабських держав (ЛАД), Організація "Ісламська конференція" (ОІК), Співдружність націй, Співдружність Незалежних Держав (СНД), Організація Об’єднаних Націй (ООН) та її спеціалізовані підрозділи. Вкажіть риси забезпеченості паливними ресурсами країн Західної Європи. Обґрунтуйте необхідність продуманої міграційної політики для Західної Європи. Охарактеризуйте спільні особливості структури господарства Німеччини, Франції та Великої Британії. Охарактеризуйте провідні регіони Західної Європи за промисловим розвитком. Охарактеризуйте геополітичне положення, фізико- та економіко-географічне положення, населення, економіку (промисловість, сільське господарство, інфраструктура (транспорт, туризм, рекреація та ін.), зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні країн Західної Європи. Туризм як галузь спеціалізації країн Західної Європи. Економіко-географічна характеристика Франції, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу, Німеччини, Австрії, Ліхтенштейну, Швейцарії. Охарактеризуйте геополітичне положення, фізико- та економіко-географічне положення, населення, економіку (промисловість, сільське господарство, інфраструктура (транспорт, туризм, рекреація та ін.), зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні країн Східної Європи. Туризм як галузь спеціалізації країн Східної Європи. Місце Північної Європи у групі розвинених країн світу (склад: Ісландія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія). Частка у населенні, території, розмірі ВВП, зовнішній торгівлі. Особливості географічного положення. Територія та типізація регіонів Північної Європи. Природні умови та ресурси як чинник розвитку регіону. Суспільно-географічні аспекти розвитку населення та розселення країн Північної Європи (населення, здоров’я, освіта і навчання, ринок праці). Суспільно-географічні аспекти розвитку економіки країн Північної Європи (рівень економічного розвитку, структура економіки). Суспільно-географічні аспекти розвитку постіндустріальних секторів країн Північної Європи (наука і дослідження, електронна економіка і суспільство). Суспільно-географічні аспекти розвитку транспорту у країнах Північної Європи. Суспільно-географічні аспекти розвитку сільського господарства у країнах Північної Європи. Охарактеризуйте геополітичне положення, фізико-та економіко-географічне положення, населення, економіку (промисловість, сільське господарство, інфраструктура (транспорт, туризм, рекреація та ін.), зовнішньоекономічні зв'язки, внутрішні країн Південної Європи. Туризм як галузь спеціалізації країн Південної Європи. Економіко-географічна характеристика країн Північної Європи: Італії, Сан-Марино, Ватикану, Монако, Мальти, Греції, Іспанії, Португалії, Андорри, Сербії,

Чорногорії, Хорватії, Албанії, Боснії і Герцеговини, Північної Македонії, Словенії, Косово, Гібралтару. Економіко-географічна характеристика країн Східної Азії. Економіко-географічна характеристика країн Південної Азії. Економіко-географічна характеристика країн Центральної Азії. Економіко-географічна характеристика країн Південної Азії. Економіко-географічна характеристика країн Південно-Східної Азії. Економіко-географічна характеристика країн Західної Азії. Особливості геополітичного положення США у XXI ст. США як глобальна сила на політичній карті світу і кінець політики добросусідства у XXI ст. Неоднорідності внутрішнього розвитку США у XXI ст.: демогеографічна ситуація (народжуваність, смертність, природній приріст, міграція, расовоетнічна структура, статево-вікова структура населення); виклики урбанізації (зростання ролі глобальних міст; занепад одноповерхової Америки); виклики економічного розвитку (структура господарства держави; зменшення ролі первинного, вторинного секторів економіки; домінування третинного і четвертинного секторів економіки; відтік інвестицій з держави); транснаціональні компанії США (їхня спеціалізація, головні ринки виробництва і збуту продукції); соціальна неоднорідність (індекс Джині; індекс БігМака; доступ до середньої та вищої освіти; медичного забезпечення тощо); культурні протиріччя (мультикультуралізм; мультирелігійність). Канада на геополітичній і геоекономічній картах світу у XXI ст. Внутрішні протиріччя політичного розвитку Канади у XXI ст. Демогеографічна ситуація Канади (народжуваність, смертність, природній приріст, міграція, статево-вікова, етнорасова, мовна, релігійна структура населення). Система розселення Канади (просторові відмінності заселення території; урбанізація; особливості метрополійного розвитку; головні міста держави; глобальні міста). Структура господарства Канади. Особливості розвитку первинного, вторинного, третинного секторів економіки держави. Головні транснаціональні корпорації Канади та їхня спеціалізація. Просторові відмінності соціально-економічного розвитку Канади. Регіони держави. Зовнішні економічні зв’язки Канади. Спеціалізація держави на світовому ринку. Українська діаспора в Канаді (історія формування, особливості геопросторової організації; роль у сучасному житті Канади; співпраця з Україною). Загальна характеристика господарства. Промисловість: галузі спеціалізації, особливості розміщення. Сільське господарство: галузі спеціалізації, особливості розміщення. Транспорт. Зовнішні економічні зв’язки країн Латинської Америки. Рекреація та туризм. Країни Карибського басейну. Склад, місце в світі, геополітична та геоекономічна ситуація. Особливості економіко-географічного положення. Природні умови і ресурси. Населення: демографічна ситуація, колоніальне минуле, рух за незалежність. Креольська культура. Георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. Сільське господарство. Плантаційна система господарювання. Цукровиробництво. Сфера послуг і туризм. Промисловість: галузі спеціалізації, особливості розміщення. Зовнішні економічні зв’язки країн регіону.Загальна характеристика, політична карта, природноресурсний потенціал, населення Латинської Америки. Мексика: суспільно-географічна характеристика. Мезоамерика: склад, особливості розміщення та розвитку. Мексика. Місце в світі. Історія розвитку. Найдавніші цивілізації. Форма державного правління й державного устрою країни. Адміністративно-територіальний устрій. Геополітичне та економіко-географічне положення. «Сусідство» з США. Оцінка природно-ресурсного потенціалу. Населення: чисельність, етнічний склад, демографічна ситуація, особливості розселення, рівень урбанізації, зайнятість населення. Роль Мехіко. Господарство. Місце у міжнародному поділі праці. Промисловість: галузева структура, особливості розміщення. Програма «Макіладорас». Сільське господарство: галузі спеціалізації, особливості розміщення. Транспорт. Структура транспортної системи, характеристика основних видів транспорту. Сфера послуг. Рекреація та туризм. Зовнішні економічні зв’язки. Внутрішні відмінності та міста. Країни Карибського басейну. Склад, місце в світі, геополітична та геоекономічна ситуація. Країни Центральної Америки та Вест-Індії, місце в світі, геополітична та

геоекономічна ситуація. Суспільно-географічна характеристика Андських країн. Особливості економіко-географічного положення. Природні умови і ресурси. Населення: демографічна ситуація, колоніальне минуле, рух за незалежність. Креольська культура. Георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. Сільське господарство. Плантаційна система господарювання. Цукровиробництво. Сфера послуг і туризм. Промисловість: галузі спеціалізації, особливості розміщення. Зовнішні економічні зв'язки країн регіону. Андські країни. Склад, місце в світі, геополітична та геоекономічна ситуація. Андські країни, місце в світі, геополітична та геоекономічна ситуація. Суспільно-географічна характеристика Андських країн. Особливості економіко-географічного положення. Природні умови і ресурси. Населення: демографічна ситуація, колоніальне минуле, рух за незалежність. Креольська культура. Георелігійна ситуація. Загальна характеристика господарства. Сільське господарство. Плантаційна система господарювання. Цукровиробництво. Сфера послуг і туризм. Промисловість: галузі спеціалізації, особливості розміщення. Зовнішні економічні зв'язки країн регіону. Економіко-географічна характеристика країн Північної Африки. Економіко-географічна характеристика країн Південної Африки. Економіко-географічна характеристика країн Центральної Африки. Економіко-географічна характеристика країн Східної Африки. Економіко-географічна характеристика країн Західної Африки. Австралія на геополітичній і геоекономічній картах світу XXI ст. Унікальність природних ландшафтів Австралії. Головні природо-заповідні території держави. Демогеографічна ситуація Австралії (народжуваність, смертність, природній приріст, міграція, статево-вікова, етнорасова, мовна, релігійна структура населення). Система розселення Австралії (просторові відмінності заселення території; урбанізація; особливості метрополійного розвитку; головні міста держави). Структура господарства Австралії. Особливості розвитку первинного, вторинного, третинного, четвертинного секторів економіки держави. Політика імпортозаміщення у вторинному секторі економіки; проблема сільськогосподарських надлишків у державі. Культурне розмаїття Австралії. Проблема збереження культурної спадщини аборигенів Австралії. Просторові відмінності соціально-економічного розвитку Австралії. Серцевина та периферійні регіони держави. Українська діаспора в Австралії (історія формування, особливості геопросторової організації; роль у сучасному житті держави; співпраця з Україною). Культурне розмаїття країн Меланезії. Просторові відмінності соціально-економічного розвитку країн Меланезії. Культурне розмаїття країн Мікронезії. Просторові відмінності соціально-економічного розвитку країн Мікронезії. Культурне розмаїття країн Полінезії. Просторові відмінності соціально-економічного розвитку країн Полінезії.

ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ. Об'єкт і предмет дослідження у фізичній географії. Географічна оболонка як особлива сфера Землі. Основні розділи фізичної географії. Методи досліджень у фізичній географії. Місце України на карті Європи і світу. Розміри України, крайні точки. Природно-географічна характеристика кордонів України. Природні умови і природні ресурси. Положення території України щодо годинних поясів. Географічні відомості в стародавні часи. Географічні відомості у часи Київської Русі. Географія в Україні в Середньовічний період. Становлення географічної науки в Україні. Географія в Україні у 1-й половині XX ст. Географія в Україні у новітні часи. Геологічна історія України. Земна кора. Основні тектонічні структури України. Геологічні відклади на території України. Палеогеографічні умови антропогену. Неотектонічні рухи. Формування природних умов під плейстоцену. Загальні риси рельєфу України. Загальні особливості геоморфологічної будови України. Морфоструктури і морфо скульптурні комплекси України. Геоморфологічне районування України. Сонячна радіація. Циркуляція атмосфери. Земна поверхня як кліматоутворюючий чинник. Температура повітря. Режим зволоження. Опади. Вітровий режим. Стихійні погодні явища. Сезонність погодних умов. Порівняльна фізико-географічна характеристика Чорного та Азовського морів. Ріки та основні річкові системи. Озера, водосховища, ставки і канали. Болота та підземні води. Водні ресурси і

водний баланс. Ґрунти рівнинної частини. Чорноземні ґрунти. Солончаки, солонці, солоді. Лучні ґрунти і болотні ґрунти. Ґрунти Українських Карпат і Кримських гір. Лісова рослинність. Степова рослинність. Тваринний світ зони мішаних лісів. Тваринний світ широколистянолісової і лісостепової зон. Тваринний світ гірських областей. Тваринний світ морських акваторій і водойм. Поняття про рослинні і тваринні ресурси. Сильні дощі та крупний град. Суховії і пилові бурі. Змив і розмив ґрунтів. Зсуви. Карстові процеси і процеси заболочування. Загальна фізико-географічна характеристика Полісся. Волинське Полісся. Житомирське Полісся. Київське Полісся. Чернігівське Полісся. Новгород-Сіверське Полісся. Загальна фізико-географічна характеристика зони широколистяних лісів. Волинське Опілля і Мале Полісся. Західно-Подільська область. Східно-Подільська область. Прут-Дністровська область. Загальна фізико-географічна характеристика Українського лісостепу. Дністровсько-Дніпровський лісостеповий край. Лівобережно-Дніпровський лісостеповий край. Східно-Український лісостеповий край. Загальна фізико-географічна характеристика степової зони. Північностепова підзона. Середньостепова підзона. Південностепова підзона. Українські Карпати. Кримські гори. Геоекологічна ситуація в Україні. Природоохоронні території. Геосистемний моніторинг довкілля в Україні. Природний і механічний рух населення. Людність і система розселення в Україні. Етнічний склад населення України. Трудові ресурси і система зайнятості в Україні. Характеристика державної та етнічної території України. Поняття про глобальний простір Українства. Транспортний комплекс України. Економіко-географічна характеристика Донецького економічного району. Економіко-географічна характеристика Придніпровського економічного району. Економіко-географічна характеристика Північно-Східного економічного району. Економіко-географічна характеристика Столичного економічного району. Економіко-географічна характеристика Центрального економічного району. Економіко-географічна характеристика Подільського економічного району. Економіко-географічна характеристика Карпатського економічного району. Економіко-географічна характеристика Північно-Західного економічного району. Економіко-географічна характеристика Причорноморського економічного району. Загальна характеристика машинобудівного комплексу України. Загальна характеристика паливно-енергетичного комплексу України. Загальна характеристика комплексу виробництв чорної металургії України . Загальна характеристика комплексу виробництв кольорової металургії України. Загальна характеристика хімічної промисловості України. Загальна характеристика лісової промисловості України. Загальна характеристика легкої промисловості України. Загальна характеристика харчової промисловості України. Загальна характеристика сільського господарства України. Загальна характеристика агропромислового комплексу України. Місце і роль України в міжнародному поділі праці. Структура експорту та імпорту в Україні. Найбільші торгові партнери України. Демографічна ситуація в Україні. Міграції населення України. Українська діаспора. Статево-вікова структура населення України. Національний склад населення України. Розселення населення і його територіальна організація. Трудові ресурси. Зайнятість населення. Безробіття його види.

ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО

Об’єкт ландшафтознавства. Предмет ландшафтознавства. Місце ландшафтознавства у системі географічних наук. Структура ландшафтознавства Мета і головні завдання ландшафтознавства. Історія виникнення і становлення ландшафтознавства. Сучасний стан ландшафтознавства. Перспективи розвитку ландшафтознавства. Розвиток ландшафтознавства за кордоном у ХХ сторіччі Київська ландшафтознавча школа. Львівська ландшафтознавча школа. Одеська ландшафтознавча школа. Чернівецька ландшафтознавча школа. Вінницька ландшафтознавча школа. Харківська ландшафтознавча школа. Ландшафт у довоєнній Європі. Поняття ландшафту в американській географії першої половини ХХ сторіччя. Ландшафт у повоєнній Європі. Ландшафт як система. Конструктивістське розуміння ландшафту. Термін «ландшафт» поза

полем географії. Географічні компоненти. Нерівнозначність факторів, які взаємодіють. Поняття про ландшафт. Інтерпретації терміну «ландшафт». Ландшафт як вузлова одиниця в ієрархії ландшафтних комплексів. Фація як елементарний ландшафтний комплекс. Урочище та інші морфологічні одиниці ландшафту. Межі ландшафтних комплексів. Поняття «геосистема», її елементи. Природні та інтегральні геосистсми, їх характерні риси. Основні типи моделей геосистем. Поняття про природно-територіальний комплекси. ПТК – об'єкт дослідження ландшафтознавства. Загальні риси природно-територіальних комплексів. Основні компоненти та їх роль у формуванні ПТК.

Система субпідрядності природно-територіальних комплексів. Поняття про типологію і класифікацію (загальні зауваження). Принципи загальнонаукової класифікації ландшафтів. Типологічна класифікація. Регіональна класифікація. Функціонування ландшафтів. Динаміка ландшафтів. Розвиток ландшафтів. Широтна зональність. Азональність, секторність і системи ландшафтних зон. Висотна поясність і орографічні фактори ландшафтної диференціації. Висотна ландшафтна диференціація рівнин. Ярусність і бар'єрність на рівнинах і горах. Структурно-петрографічні чинники і морфоструктурна диференціація. Співвідношення зональних і азональних закономірностей і їх значення як теоретичної основи фізико-географічного районування.

Локальна диференціація. Аквальне ландшафтознавство. Ландшафтознавство гірських країн. Палеоландшафтознавство. Історичне ландшафтознавство. Антропогенне ландшафтознавство. Урбаністичне ландшафтознавство. Ландшафтна екологія. Космічне ландшафтознавство. Геофізика ландшафтів. Геохімія ландшафтів. Агроландшафтознавчі дослідження. Меліоративно-ландшафтознавчі дослідження. Рекреаційно-ландшафтознавчі дослідження. Природоохоронно-ландшафтознавчі дослідження. Медико-ландшафтознавчі дослідження. Ландшафтознавчі дослідження для районних планувань. Ландшафтознавчі дослідження з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Ландшафтознавче обґрунтування ГІС.

Польові дослідження і картографування ландшафтів. Стаціонарні дослідження. Дистанційні дослідження ландшафтів (дешифрування аерофотознімків). Поняття місця у ландшафтознавстві. Виникнення, формування та зникнення місць. Наповнення та устрій місця. Місце як територіальна ділянка. Значення місця. Місцеположення. Природні конфігурації ландшафтів. Соціокультурні конфігурації ландшафту. Перцепційно-когнітивні інтерполяції ландшафту. Естетичні та художні інтерпретації ландшафту. Ландшафтні межі та екотони. Формальні інтерпретації ландшафтних конфігурацій. Регіон.

Генетико-морфологічна ЛТС. Позиційно-динамічна ЛТС. Парагенетичні ЛТС. Басейнова ЛТС. Біоцентрично-мережева ЛТС. Завдання і зміст прогнозування. Роль і взаємодія факторів. Методи прогнозування. Ландшафти України: класифікація, чинники формування, характерні риси. Рівнинні ландшафти України. Гірські ландшафти України. Вивчення ландшафтів в шкільному курсі «Фізична географія України». Натуральні ландшафти Хмельницької області. Основні ПТК в межах Хмельницької області. (ПТК річкових долин. ПТК супіщаних та піщаних масивів. ПТК вододільних лесових рівнин. ПТК лесових горбисто-балочних височин. ПТК рифових масивів). Поліський тип Подільських ландшафтів. Лісостеповий тип подільських ландшафтів. Антропогенні ландшафти Хмельницької області.

КАРТОГРАФІЯ ТА ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЕОГРАФІЇ

Види картографічних проекцій. Картографічні спотворення. Масштаб карти та його види. Елементи географічної карти. Типи умовних позначень на картах. Географічні координати: широта і довгота. Топографічна карта: особливості та призначення. Сучасні методи створення карт. Геодезична основа карт. Принципи створення картографічних проекцій. Історія розвитку картографії. Азимут та його визначення за картою. Методи зображення рельєфу на картах. Тематичні карти: їх роль і застосування. Картографічна генералізація: сутність і значення. Суть і класифікація ізоліній на картах (ізобари, ізогієти, ізотерми тощо). Картографічне моделювання: принципи та приклади. Способи

картографування. Прямокутні та географічні координати. Спосіб картограм та картодіаграм. Поняття геоінформаційних систем (ГІС) та їх основні функції. Основні компоненти ГІС: апаратне та програмне забезпечення. Типи просторових даних: растрові та векторні моделі. Джерела просторових даних для ГІС. Картографічна проєкція у ГІС: вибір та значення. Атрибутивні дані в ГІС: структура та способи зберігання. Основні формати файлів для роботи з ГІС. Аналіз просторових даних у ГІС: буферний аналіз, накладання шарів тощо. Використання дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) у ГІС. Застосування ГІС у різних галузях. Роль баз даних у ГІС: типи баз даних та способи їх використання. Основи геокодування: методи та застосування. Методи збору даних для ГІС: польові дослідження, GPS, ДЗЗ. Види просторових аналізів у ГІС: топологічний, мережевий, 3D-аналіз. Програмне забезпечення для роботи з ГІС: порівняння ArcGIS, QGIS та інших платформ. Проблеми точності та достовірності геоданих у ГІС. Створення тематичних карт у ГІС: процес та приклади. Інтерполяція даних у ГІС: методи та використання. Візуалізація просторових даних: способи подання та використання. Сучасні можливості використання БПЛА для наукових досліджень.

КРАЄЗНАВСТВО І ТУРИСТИЧНА РОБОТА В ШКОЛІ

Туристично-краєзнавчі ресурси Хмельницької області. Природно-рекреаційні ресурси Хмельницької області. Туристично-краєзнавча діяльність в системі виховної роботи з учнями. Напрями виховання засобами туристично-краєзнавчої роботи. Зміст і форми туристично-краєзнавчої діяльності. Класифікація форм туристично-краєзнавчої роботи. Туристично-краєзнавчі гуртки, товариства, клуби. Екскурсії. Туристські мандрівки і експедиції. Походи вихідного дня. Багатоденні походи. Краєзнавчі експедиції. Шкільні музеї. Туристські злети і змагання. Краєзнавчі вікторини. Організація і проведення туристських походів. Підготовка до походу. Розробка маршруту. Оформлення похідної туристської документації. Туристське спорядження. Харчування в поході. Топографія і орієнтування на місцевості. Базування. Техніка і тактика туристського походу. Гігієна туриста. Перша долікарська медична допомога. Заходи безпеки в туристських походах. Підведення підсумків туристичного походу.

ІСТОРИЧНА ІНФОРМАТИКА В ОСВІТІ І НАУЦІ Інформатизація та комп’ютеризація наукових досліджень. Інформаційний підхід в науці. Інформаційні революції. Інформаційне суспільство та інформатизація освіти. Поняття та особливості історичної інформації. Поняття, предмет та основні етапи розвитку історичної інформатики. Вплив комп’ютерних технологій на роботу історика. Машиночитні ресурси. Модель джерела. Комп’ютеризоване історичне дослідження. Становлення і розвиток радянської школи квантитативной історії в 1960-х – середині 1980-х рр. “Мікрокомп’ютерна революція” кінця 80-х-початку 90-х рр.. і активізація використання комп’ютерів в історичних дослідженнях. Основні тенденції розвитку історичної інформатики на сучасному етапі. Інформатизація історичної (гуманітарної) освіти. Електронний текст як інформаційний ресурс. Життєвий цикл електронного тексту. Структура потреб в електронних текстах. Концепції електронного тексту. Методи отримання інформації в повнотекстових системах. Загальні принципи роботи. Контент-аналіз: основні поняття і терміни, проблеми методології і методики. Суть методів контент-аналізу і його основні стадії. Аналіз тексту за допомогою системи ТАСТ: комп’ютеризований контент-аналіз. Історія виникнення і розвитку технології баз даних. Проектування бази даних. Концептуальна модель бази даних. Логічна модель бази даних. Фізична структура бази даних. Реляційна база даних. Принципи роботи реляційних СУБД. Основні етапи роботи з реляційною базою даних. Напрями використання технології баз даних в історичних дослідженнях. Поняття ГІС та специфіка їх застосування в історичних дослідженнях. Історична географія і картографія як складові історичної інформатики. Історичне картографія та історична геоінформатика. Історичні ГІС: методологія та техніка застосування в історичних дослідженнях. Досвід вирішення конкретних дослідницьких завдань за допомогою ГІС. Поняття комп’ютерного

моделювання історичних процесів. Методи штучного інтелекту: експертні системи, представлення знань. Когнітивні моделі розуміння тексту. Досвід застосування комп'ютерного моделювання для вирішення конкретних дослідницьких завдань. Види математичних моделей, які застосовуються в історичних дослідженнях. Математичні методи в класичній та експериментальної археології. Проблеми історичного моделювання. Кліодінаміка в реконструкції минулого і прогнозах майбутнього. Моделювання засобами фрактальної геометрії. Історичне джерело. Класифікації історичних джерел. Класифікація історичних джерел, прийнята в історичній інформатиці. Технології та методи комп'ютерного джерелознавства. Історія застосування тривимірних комп'ютерних реконструкцій в історичних дослідженнях. Типологія віртуальних історичних реконструкцій. Етапи побудови віртуальної історичної реконструкції. Програмне забезпечення розробки віртуальної історичної реконструкції. Допоміжні технології віртуальної реконструкції. Основні тенденції розвитку 3Д технології в історичній інформатиці на сучасному етапі. Використання ШІ в освітній та науковій діяльності історика.

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ Предмет і завдання хронології. Поява і причини рахунку часу у давніх народів. Виникнення і розвиток хронології. Хронологія Київської Русі. Кирик Новгородець. Основні одиниці вимірювання часу. Календарі Месопотамії та Єгипту. Рахунок часу у євреїв. Мусульманська система рахунку часу. Календар Стародавнього Риму. Календарі народів Південно – Східної Азії. Юліанський календар та його особливості. Григоріанський календар та його особливості. Календар французької революції. Недоліки сучасного календаря та проекти його реформи. Рахунок часу східними слов'янами. Назви місяців за „Остромировим Євангелієм". Археологічні відомості про календар давніх слов'ян. Прийняття східними слов'янами візантійської системи обліку часу. Ультраберезневий, березневий і вересневий роки. Індикти та вруцелето. Календарна реформа Петра І. Календарне питання в Росії у XIX – початку XX ст. Особливості рахунку часу в Україні у XIV–XVIII ст. Григоріанський календар в Україні. Православна церква і новий календарний стиль. Календарна реформа 1918 р. Спроби календарних реформ 20–30 –х років XX ст. Методика визначення і уточнення дат. Предмет та завдання нумізматики. Нумізматична термінологія. Розвиток нумізматики як науки. Монетні системи античних міст Північного Причорномор'я. Монети Стародавньої Греції та Риму. Римська монета в східних слов'ян. Перший безмонетний період. Монети Русі VIII–XI ст. Дискусія „хутровиків" і „металістів" щодо характеру грошового обігу Русі. Другий безмонетний період. Відновлення монетної чеканки у другій половині XIV ст. Грошовий обіг України XV–XVI ст. Грошовий обіг України XVII–XVIII ст. Монетна система Російської держави XV–XVIII ст. Гроші Російської імперії XIX – поч. XX ст. Грошове господарство України 1917–1920 рр. Грошова реформа в СРСР 1922–1924 рр. Монети СРСР. Гроші незалежної України. Нумізматика у навчально – виховному процесі в школі. Предмет і завдання метрології. Поява одиниць вимірювання. Антропометрія. Розвиток науки метрології. Питання української метрології в працях зарубіжних дослідників. Міри первісного суспільства. Джерела вивчення мір. Міри стародавніх цивілізацій (Єгипет, Греція, Рим, Китай). Міри Київської Русі. Міри Русі періоду феодальної роздробленості. Міри на українських землях XV–XVII ст. Система мір в Україні XVIII–XIX ст. Міри Російської імперії. Метрична система мір. Міжнародна система фізичних величин (СІ). Розвиток сучасної науки та її вплив на вироблення нових еталонів мір. Палеографія як спеціальна історична дисципліна. Практична палеографія XI–XVII ст. Розвиток палеографічної науки у XIX–XX ст. Зовнішні ознаки письмових пам'яток Месопотамії та Єгипту. Зовнішні ознаки письмових пам'яток Стародавньої Греції та Риму. Найдавніші свідчення про писемність східних слов'ян. Питання про дві слов'янські азбуки. Характеристика зовнішніх ознак письма Київської Русі. Графіка східнослов'янського письма. Характеристика орнаментів письмових пам'яток. Еволюція водяних знаків на папері. Характеристика в'язі. Види

тайнопису. Основні етапи розвитку українського скоропису. Значення палеографічних ознак для датування текстів. Палеографічні дослідження та їх роль в професії вчителя історії. Предмет і завдання методики археологічних досліджень. Види археологічних пам'яток. Поняття культурного шару і стратиграфії в археології. Форми відкритих листів та право ведення археологічних робіт. Види і способи проведення археологічних розвідок. Методика розкопок поселень. Методика розкопок поховальних пам'яток. Польова археологічна документація. Топографія в археології. Камеральна обробка археологічних матеріалів. Естампажі і моноліти. Археологія і методи природничих наук (радіовуглецевий, археомагнітний та ін.). Предмет сфрагістики та її завдання. Формування сфрагістики як науки протягом XIX–XX ст. Печатки Київської Русі. Печатки періоду феодальної роздробленості. Сфрагістичні знаки XV–XVII ст. Печатки XIX–XX ст. Сфрагістична система незалежної України. Використання сфрагістичних матеріалів в процесі викладання курсу історії в школі.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1–курс 1. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Польського королівства (30-і рр. XV ст. – середина XVI ст.). Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського (40-і рр. XIV ст. – середина XVI ст.). Битва під Синіми водами і її наслідки для України. Боротьба з монголо-татарами й відродження Української держави. В чому полягає особливість зовнішньої політики Ярослава Мудрого? В чому суть реформ княгині Ольги? Проаналізуйте їх. Великий литовський князь Ольгерд та його політика щодо України. Великокняжа влада і станово-представницькі установи у Великому князівстві Литовському в XIV – першій половині XVI ст. Визвольний рух в Україні проти іноземного панування в 30-40-і рр. XV ст. Виникнення Галицько-Волинської держави та її становище за Романа Мстиславовича. Відносини об'єднання антів з готами, гунами, Візантійською імперією та аварами. Військо у Галицько-Волинській державі. Внутрішня і зовнішня політика Юрія-Болеслава II. Володимир Ольгердович і його наміри щодо державної незалежності. Галицьке і Волинське князівства напередодні утворення Галицько-Волинської держави. Галицько-Волинська держава в першій чверті XIV ст. Князі Юрій, Андрій і Лев. Галицько-Волинське князівство в роки правління Данила Романовича. Внутрішня і зовнішня політика. Галицько-Волинський літопис – важлива пам'ятка літописання Галицько-Волинської держави. Генуезькі колонії в Криму. Городельська унія 1413 р. та її наслідки для українських земель. Грецька колонізація у Надчорномор'ї. Грецькі міста-держави у Надчорномор'ї. Боспорське царство. Дайте характеристику «Правди Ярославичів». Дайте характеристику «Руській Правді». Економічний розвиток Галицько-Волинського князівства (кінець XII – 1340 р.). З якими археологічними культурами у Центральній і Східній Європі пов'язані праслов'яни? Західноруський або Литовський літопис – важливе джерело для вивчення історії України. «Повість про Поділля». Захоплення Закарпаття, Галичини і Північної Буковини іноземними державами у XIII-XIV ст. Політичне та соціально-економічне становище цих земель, їх адміністративно-територіальний устрій. «Землі» та «княжіння» в лісостеповій зоні України напередодні утворення Руської держави. Змагання між Москвою і Литвою за українські землі у 60-90-і рр. XV ст. та їх наслідки. Змагання українських князівств за політичне лідерство в другій половині XII ст. і їх наслідки. Значення праць М. Грушевського для вивчення історії України. Зовнішня політика Галицько-Волинської держави наприкінці XII – на початку 60-х рр. XIII ст. Зовнішня політика Галицько-Волинської держави у 60-і рр. XIII – до кінця 30-х рр. XIV ст. Історичні обставини та особливості захоплення Наддніпрянщини Литвою у 40-60-і рр. XIV ст. Історичні обставини та особливості захоплення Польщею Галичини і Поділля у XIV – в перші десятиріччя XV ст. Київ і Київська земля у другій половині XII-XIII ст. Київське князівство у 70-90-і рр. XIV ст. Київський князь Михайло Олелькович і його політика щодо Литви та Московщини. Кіммерійці. Політична історія, соціальний устрій,

особливості культури. Князівська ухвала 1522 р. про «вивід шляхетства» і «попис земський» 1528 р. та її наслідки для України. Козацтво кінця XV – першої половини XVI ст. на Середньому Дніпрі. Козацька колонізація Запоріжжя у першій половині XVI ст. і її наслідки. Копні суди в Україні у XV-XVI ст. та їх сутність. Кревська унія і її наслідки для України. Культура Галицько-Волинської держави. Культура Великої Скіфії. Литовський статут 1529 р. та його соціальний зміст. Літописання в Україні у другій половині XII – першій половині XVI ст. Магдебурзьке право і українські міста XIV – першої половини XVI ст. Магнатські і шляхетські землеволодіння в українських землях у XIV –першій половині XVI ст. Зростання малоземелля і посилення покріпачення селян. Михайло Глинський і визвольний рух української знаті за відновлення української держави. Міжнародні зв'язки Київської Русі у IX – першій половині XII ст. Міста України у XIV – першій половиш XVI ст. їх правовий статус, кількісні характеристики. Міста України XIV-XVI ст. – важливі осередки внутрішньої і зовнішньої торгівлі. Міста України XIV-XVI ст. – важливі осередки розвитку ремесел і промислів. Монгольська навала на українські землі. Мстислав Удатний і Галицька земля. Населення і територія етнічних українських земель у 30-і рр. XV ст. – першій половині XVI ст. Норманська теорія щодо походження Руської держави. Оборонна, культова і житлова архітектура українських міст XIV – першої половини XVI ст. Окреслити історичні передумови та час виникнення Русі. Освіта і писемність в Україні у XII – першій половині XVI ст. Основні типи джерел для вивчення середньовічної української історії. Особливості утвердження влади Литви у 40-і рр. XIV ст. на Волині. Князь Любарт. Охарактеризувати взаємовідносинам Русі і Хозарського каганату. Охарактеризувати розвиток літератури в Київській Русі. Охарактеризувати теорії про автохтонність українського народу. Охарактеризуйте археологічні культури, які належать давнім слов'янам. Охарактеризуйте літописання Київської Русі. Охарактеризуйте черняхівську археологічну культуру та з'ясуйте етнічну приналежність її творців. Перший Литовський статут та його соціальна спрямованість щодо різних станів українського населення. Подільське воєводство у 30-і рр. XV ст. – першій половині XVI ст. Подільське князівство Коріатовичів (60-90-і рр. XIV ст.). Політична історія Великої Скіфії. Політичний та соціальний устрій об'єднання антів. Політичний устрій Галицько-Волинської держави. Посилення закабалення селянства в Україні у XIV-XV ст. Збройні виступи селян. Повстання під проводом Мухи. Похід Дарія I у Скіфію. Привілей Казимира IV 1447 р. та його наслідки для різних соціальних станів українських земель. Причини, час і наслідки падіння Галицько-Волинської держави. Причини, час та географія виникнення українського козацтва. Проблема походження Русі в українській історіографії. Проблема походження українського козацтва у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Проблема слов'янського етногенезу як об'єкт дискусій між різними науковими школами. Розкрийте особливості економічного розвитку Русі у IX – першій половині XII ст. Розкрийте причини і час виникнення у Східній Європі низки літописних союзів племен, які зафіксовані у «Повісті минулих літ». Сарматські племена у Надчорномор'ї. Селянська війна в Угорщині та участь у ній населення Закарпаття (кінець XV – початок XVI ст.). Скіфські племена в описах давньогрецьких авторів. Соціальна стратифікація населення українських земель у XIV-XVI ст. Соціальний та національний склад міського населення України у XIV –першій половині XVI ст. Соціальні відносини та соціальна боротьба у Галицько-Волинському князівстві (кінець XII – середина XIV ст.). Соціально-політичний устрій українських земель під владою Литви у 40-і рр. XIV – середині XVI ст. Становище селянської общини та розширення форм феодальної залежності селян в Україні у XIV – першій половиш XVI ст. Становище сільського господарства українських земель XIV – першої половини XVI ст. під владою Литви. Становище сільського господарства українських земель XIV – першої половини XVI ст. під владою Польщі. Судебник Казимира IV 1468 р. та його соціальне спрямування. Суперництво Литви і Польщі за володіння українськими землями у 20-60-і рр. XIV ст. та його наслідки. Теорії походження українського козацтва, та час його виникнення. Терміни «Русь» і «Україна» та їхнє

походження. Торговельні зв'язки міст і містечок України з країнами Сходу в XIV – першій половині XVI ст. Торговельні зв'язки міст та містечок України з країнами Західної Європи в XIV – першій половині XVI ст. Україна XIV-XVI ст. очима іноземців. Українські землі і Золота Орда. Утворення Кримського ханства. Участь східних слов'ян у Великому переселенні народів. Фільваркове господарство в Україні наприкінці XV – першій половині XVI ст. Церковні та міжконфесійні відносини в Україні у XIV – першій половині XVI ст. Чернігово-Сіверське і Переяславське князівства у XII-XIII ст. Чи має право на існування з історичної точки зору такий термін, як «давньоруська народність»? Чим була зумовлена боротьба на Русі між синами Володимира Великого та за яких обставин Ярослав утвердився в Києві? Чим було викликане запровадження християнства на Русі? Що відомо про внутрішню і зовнішню політику князів Діра та Аскольда. Що відомо про Дулібський політичний союз? Якими принципами обумовлювалася внутрішня і зовнішня політика князя Святослава? Які існують головні теорії щодо походження українського народу? Ярослав Мудрий і Київська Русь. Ярослав Осмомисл і Галицька земля. Ярославичі і їхні претензії на Київський стіл. Любецький з'їзд та його наслідки.

2–курс Передумови та суть Люблінської унії. Її наслідки для українських земель. Причини утворення й джерела формування українського козацтва. Господарська діяльність та військова організація козацтва. Утворення реєстрового козацтва. Виникнення Запорозької Січі. Особливості політичної та військової організації Січі. Основні етапи в історії Запорозької Січі. Повстання 1591-1593 рр. під проводом К.Косинського.Козацько-селянське повстання під керівництвом С.Наливайка. Їх наслідки. Гетьман П.Конашевич-Сагайдачний, його політична, військова та просвітницька діяльність. Морські походи козаків. Участь українського козацтва у Хотинській війні 1620-1621 рр. Козацькі повстання 20–30-х рр. XVII ст. Їх наслідки Ординація Війська запорозького 1638 р. Причини та передумови, рушійні сили та періодизація Української національної революції середини XVII ст. Богдан Хмельницький – визначний український військовий та державний діяч. Розвиток української державної ідеї Б.Хмельницьким. Утворення Української козацької держави – Гетьманату. Органи державної влади та адміністративно-територіальний устрій. Сподвижники Великого гетьмана. Українсько-московська міждержавна угода 1654 р., її причини, зміст та наслідки для України. Гетьман Іван Виговський, його внутрішня і зовнішня політика. Громадянська війна в Україні в 1657-1658 рр. Її наслідки. Гадяцька угода 1658 р. Російсько-українська війна 1658-1659 рр. Гетьманування Юрія Хмельницького 1659-1662 рр. Переяславська угода 1659 р. Слободищенський трактат 1660 р.Гетьман Павло Тетеря та його діяльність. Боротьба за владу на Лівобережній Україні. Ніжинська „чорна" рада 1663 р., її наслідки для Української держави. Іван Брюховецький. Боротьба гетьмана П.Дорошенка за відновлення єдності Української держави. Андрусівське перемир'я 1667 р., його наслідки для України. Гетьман Дем'ян Многогрішний. Глухівські статті 1669 р. Гетьманування Івана Самойловича. Конотопські статті 1672 р. Боротьба за Чигирин. Наслідки для Правобережної України. Іван Мазепа. Спроба відновлення Української держави у 1708-1709 рр. Угоди І.Мазепи з польським королем С.Лещинським. Полтавська битва 1709 р., її наслідки для України. Пилип Орлик – гетьман в еміграції. „Пакти і Конституція законів і вольностей Війська Запорозького". Правління гетьмана Івана Скоропадського в Україні-Гетьманщині. Наступ царату на автономні права Гетьманщини за правління російського царя Петра І. Відновлення гетьманства в Україні. Правління Данила Апостола (1727-1734 рр.). „Решительные пункти" 1728 р. Гетьман Кирило Розумовський, його діяльність. Остаточна ліквідація гетьманату в Україні за правління Катерини II. Адміністративні та військові реформи Катерини II. Заселення Південної України. Зруйнування Запорозької Січі. Петро Кальнишевський. Доля запорожців після ліквідації Січі. Запорожці на території Російської імперії. Задунайська Січ. Гайдамацький рух. Його витоки та особливості. Коліївщина. М.Залізняк. І.Гонта. Поділи Речі Посполитої та

українські землі. Зміни у політичному становищі правобережних і західноукраїнських земель.

«Історія України кінця XVIII – початку XX ст.» (3курс). Адміністративно-територіальні перетворення та інкорпораційна політика російського царизму в Україні і її напрямки. Національний і соціальний склад населення західноукраїнських земель наприкінці XVIII – у першій половині XIX століття. Державно-політична підпорядкованість і адміністративно-територіальні особливості західноукраїнських земель наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. Суперечливий характер сільськогосподарського розвитку наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. Початок промислового перевороту в Наддніпрянській Україні. Розклад феодально-кріпосницької системи. Кризовий характер дворянського землеволодіння і господарства. Суть та спроби врегулювання селянського питання в Наддніпрянській Україні в першій чверті XIX ст. Поширення товарно-грошових відносин і зміцнення внутрішнього ринку. Посилення торговельних зв'язків між різними регіонами України. Спроби уніфікації Російською імперією соціальних верств українського суспільства наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. Суспільно-політичний і соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у контексті урядових реформ і контрреформ Австрійської імперії. Декласація польської шляхти Правобережної України в першій половині XIX ст. Опозиційний характер масонських лож. Політичний гурток у Харкові та вільнодумство в Ніжинській гімназії. Українські землі та суспільство в російсько-турецьких війнах першої половини XIX ст. Україна в російсько-французькій війні 1812 року. Спроби об'єднання польського і українського визвольних рухів у 30-х рр. XIX ст. Україна в системі зовнішньоторговельних відносин Російської імперії. Декабристські організації напередодні повстання в Санкт-Петербурзі. Павло Пестель. Виступ Чернігівського полку в Україні. Причини поразки виступу декабристів. Зміни в етнонаціональній ситуації України наприкінці XVIII – у першій половині XIX століття та їх особливості. Русифікаційні процеси в Наддніпрянській Україні. Міста – анклави русифікаторської політики самодержавства. Освіта та наука в Україні в першій половині XIX ст. Військові поселення в Україні. Повстання військових поселенців. Процеси онімечення, полонізації, мадяризації та румунізації етнічних українців. Політичні, економічні, територіальні, правові, ідеологічні та культурні аспекти міжнаціональних відносин у Наддніпрянській та Західній Україні. Соціальне становище селян і загострення суперечностей між ними та поміщиками. Селянські виступи 1813–1835 років на чолі з Устимом Кармалюком. Форми і характер протестів українського селянства. Київська козаччина. Рух опришків. Масові селянські виступи та заворушення в Східній Галичині.Піднесення боротьби робітників за свої права. Робітничі виступи в першій половині XIX ст. Соціально-економічне становище українського селянства в Наддніпрянщині та Галичині наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. Категорії вільного та залежного селянства. Періодизація українського національно-культурного відродження. Місце України в російсько-турецькій війні 1828-1829 років. Повернення частини запорожців з-за Дунаю та утворення Азовського козацького війська. Українське національне відродження та його академічний період. Василь Капніст і українські автономісти кінця XVIII – початку XIX ст. Слобожанщина – батьківщина українського національного відродження. Василь Каразін. Ізмаїл Срезневський. Російські і польські революційні рухи в Україні 1820–1830 років. Перші мовознавчі дослідження в українознавстві. Популяризація минулого України в літературних та історичних творах. Виникнення та склад Кирило-Мефодіївського товариства. Програмні вимоги кирило-мефодіївців. Література першої половини XIX ст. «Руська трійця» – переломна подія українського відродження в Галичині. Греко-католицьке духовенство в духовно-освітній системі західних українців. Діяльність Перемишльського культурно-освітнього осередку. Духовно-релігійні аспекти відродження нації на початку XIX ст. Перша хвиля національного відродження в західноукраїнських землях. Революція в Австрійській імперії 1848 р. та проголошення

громадянських свобод і скасування кріпосництва у Галичині, Буковині та Закарпатті. Народження парламентаризму в Галичині. Діяльність громадських організацій у Львові і їх державно-політична орієнтація. Польський визвольний рух XIX та українці. Національне відродження кримських татар. Ісмаїл бей Гаспринський. Ідейно-політичне та інституційне оформлення українського руху. Виникнення україно-польського протистояння в Галичині. Головна руська рада – представницький орган українців і виразник культурно-освітніх інтересів українського населення Галичини. Вплив революції 1848 р. на суспільну думку в Україні і політизація західноукраїнського національно-визвольного руху. Українські ресурси Кримської війни. Внесок населення українських губерній у економічне забезпечення російської армії. Вплив Кримської війни на долю кримських татар та їх наймасовіша вимушена еміграція (1853–1883 рр.. Поширення та сплив слов'янофільських ідей на суспільно-політичну думку в Україні в середині XIX ст.Розвиток українського руху в умовах конституційних перетворень в Австрійській (Австро-Угорській з 1867 р.) імперії на початку 1850-х – у 70 роках XIX ст. : «бахівська реакція», боротьба за автономний статус Галичини у складі Габсбурзької монархії. Політичні ідеї М. Драгоманова. «Культурницька» і «політична» течії в українському русі. Ідея національної єдності українців. Утворення перших українських політичних організацій у Російській імперії: Братство тарасівців. Загальна українська безпартійна демократична організація. Правовий зміст та наслідки селянської реформи 1861 р. в Наддніпрянській Україні. Загальна характеристика результатів і наслідків ліберальних реформ в Росії. Терористична діяльність українських народницьких організацій. Зародження української моделі сільськогосподарської кооперації Наддніпрянської та Західної України. Столипінська аграрна реформа. Розвиток галузей промисловості та їх вплив на внутрішньо- та зовнішньо- торгівельні ринки Наддніпрянської України. Суть «Українського питання» в межах міжнародно-правових доктрин другої половини XIX ст. Створення політичних партій у західноукраїнських землях. Особливості створення та формування ідейних засад українських політичних партій Наддніпрянської України. Національно-визвольний рух в Україні під час революції 1905-1907 рр.. Парламентська діяльність українців у I та II Державній Думі. «Скандальна епоха в рутенській політиці»: виборчі програші українців. Українські фракції в австрійському парламенті та галицькому сеймі. Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав. Політика Російської імперії та Австро-Угорщини на українських землях у 1914–1917 рр. Соціально-економічні та суспільно-політичні передумови еміграції з Наддніпрянщини та Західної України. Переселення українців до Сибіру, Далекого Сходу і Середньої Азії. Українська діаспора в російській імперії. Переселенський рух із західноукраїнських земель (кінець XIX – початку XX ст.): масштаби, основні напрями, характерні особливості. Сільське господарство на українських землях у другій половині XIX ст. Розвиток та індустріалізація промисловості України в другій половині XIX ст. Український чинник у системі політичних інтересів Відня, Берліна та Варшави у другій половині XIX – на початку XX ст. Третя (політична) фаза українського націєтворення. Основні концепції майбутньої Української держави. Парламентська діяльність населення західноукраїнських землях в Австро- Угорській імперії. Доля українського козацтва після зруйнування Запорізької Січі. Структура народонаселення: титульний народ і національні меншини України. Роль Громад в суспільно-політичному житті України. «Просвіта» в суспільно-політичному житті України. Спортивно-фізкультурні організації Західної України. Посилення національного гніту в Наддніпрянській Україні у 1904-1914 роках. Розвиток культури в другій половині XIX ст. Національний рух на західноукраїнських землях у роки Першої світової війни. Наслідки Першої світової війни для України. Українські січові стрільці. Реакція імперської влади Росії на розвиток українського руху. Наукове товариство імені Шевченка. Михайло Грушевський.

4-курс Українські землі у Першій світовій війні. Причини та передумови Української національно-демократичної революції 1917-1921 рр. Основні етапи. Україна в добу Центральної Ради. Універсали УЦР. Михайло Грушевський – видатний український історик та державний діяч. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського. Українська Народна Республіка за часів Директорії. Симон Петлюра. Західноукраїнська Народна Республіка. Радянсько-московська окупація України. «Воєнний комунізм». Нова економічна політика в УСРР. Українізація, її суть та мета. Утворення СРСР. Статус України в складі Радянського Союзу. Згортання Непу. Індустріалізація УСРР. Колективізація. Голодомор 1932-1933 рр. – геноцид українського народу. Національно-культурна політика московського комуністичного режиму в Україні. Процеси русифікації та уніфікації: українські особливості. Становлення тоталітарної системи. Масові репресії. Західноукраїнські землі у міжвоєнний період. Національно-визвольний рух напередодні Другої світової війни. ОУН. Степан Бандера. Україна на початковому етапі Другої світової війни 1939-1941 рр. Початок німецько-радянської війни. Бойові дії на території України у 1941-1944 рр. Окупаційний режим Німеччини та її союзників в Україні. Радянський партизанський та український національний рух. Україна у завершальну добу сталінізму (1945-1953). Повоєнна відбудова. Голодомор в Україні 1946-1947 рр. Україна за керівництва Микити Хрущова. Україна в добу «застою». Дисидентський рух в Україні. В. Чорновіл, Л.Лук'яненко. Україна в період перебудови Михайла Горбачова. Становлення багатопартійної системи в Україні. Проголошення незалежності України. Передумови. Етапи. Особливості становлення державних інституцій. Україна за президентства Леоніда Кравчука. Президент Леонід Кучма. Особливості внутрішньополітичного розвитку та зовнішньої політики України в 1994-2005 рр. Особливості українсько-московських відносин з 1991 по 2014 р. Помаранчева революція 2004 р. Президентство Віктора Ющенка. Україна за президентства Віктора Януковича. Євромайдан і Революція гідності 2013-2014 рр. Президентство Петра Порошенка. Євроатлантичний курс України. Етапи. Особливості. Анексія Кримського п-ва. Перший етап (гібридний) московсько-української війни. Президентство Володимира Зеленського. Повномасштабна фаза московсько-української війни 2022-2025 рр.

ІСТОРІЯ СВІТОВИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ (Стародавній Схід, Греція і Рим, 1 курс)

Особливості устрою та розвитку країн Стародавнього Сходу. Основні етапи історичного розвитку Стародавнього Єгипту. Природно-кліматичні умови формування цивілізації в долині Нілу. Виникнення та розвиток релігійної системи в Стародавньому Єгипті. Соціальна структура суспільства Стародавнього Єгипту. Господарство Стародавнього Єгипту. Архітектура та культурні надбання Стародавнього Єгипту. Рабство та рабовласницькі відносини у стародавньому Єгипті. Природно-кліматичні умови формування цивілізації у Межиріччі. Закони царя Хаммурапі як історичне джерело. Шумеро-Аккадська держава та її особливості. Економічні умови розвитку Стародавньої Месопотамії. Соціальна структура суспільства Стародавньої Вавилонії. Роль релігії та жреців в історії Стародавньої Месопотамії. Ассирія як перша світова імперія. Утворення Перської держави. Завоювання Перської держави у другій половині VI ст. до н.е. Система управління та територіальний устрій Перської держави. Природно-кліматичні умови формування цивілізації у Стародавній Індії. Землеробство та ремесло в Стародавній Індії. Варно-кастова система Стародавньої Індії. Роль індуїзму в історії Стародавньої Індії. Буддизм в історії Стародавньої Індії. Досягнення культури Стародавньої Індії. Природно-кліматичні умови формування цивілізації у Стародавньому Китаї. Розвиток сільського господарства у Стародавньому Китаї. Ремесло та торгівля у Стародавньому Китаї. Система державного управління у Стародавньому Китаї. Культ імператора. Система соціального устрою Стародавнього Китаю. Роль конфуціанства у Стародавньому Китаї. Найдавніші державні утворення на території Китаю. Держава Цінь Шіхуанді у Стародавньому Китаї. Досягнення культури та технологій Стародавнього Китаю. Періодизація історії стародавньої Греції. Економіка, суспільство і політичний лад на Криті

в III-II тис. до н.е. Культура і мистецтво Криту в III-II тис. до н. е. Економіка і політичний лад Ахейської Греції в II тис. до н.е. Економіка, суспільство і політичний лад гомерівської Греції (XI – IX ст. до н.е.). Поеми "Іліада" і "Одіссея" як історичні джерела. Економіка, суспільство і культура Греції в VIII – VI ст. до н.е. Грецька колонізація VIII – VI ст. до н.е. Причини і наслідки. Ранньогрецька тиранія та її історичне значення. Особливості економіки та суспільний лад стародавньої Спарти. Побут і система виховання у стародавній Спарті. Реформи Солона в Афінах та їх значення. Тиранія Пісістрата в Афінах. Розквіт демократії в Афінах при Периклі. Македонія в IV ст. до н.е. Внутрішня політика Філіпа II. Культура Греції в класичний період. Похід Олександра Македонського в Персію і Месопотамію. Держава Олександра Македонського, її склад і управління. Елініcтичний період в історії Греції. Періодизація історії стародавнього Риму. Рим в "царський" період (X – VI ст. до н.е.). Боротьба патриціїв і плебеїв у стародавньому Римі. Політичний лад Риму в V – III ст. до н.е. Пунічні війни та їх наслідки. Аграрні реформи Тіберія та Гая Гракхів. Джерела рабства і становище рабів у Римі. Військова реформа Гая Марія та її наслідки. Соціально-економічний й лад Риму в II – I ст. до н.е. Перший тріумвірат у Римі і його політика. Диктатура Цезаря в Римі та її сутність. Внутрішня та зовнішня політика Октавіана Августа. Римська імперія часів Тіберія і Калігули. Внутрішня і зовнішня політика імператора Клавдія. Римська імперія за часів Нерона. Виникнення і поширення християнства у Римській імперії. Політична та соціально-економічна криза в Римській імперії III ст. н.е. Реформи імператора Костянтина і його релігійна політика. Розділення Римської імперії на Західну і Східну. Падіння Західної Римської імперії.

Історія світових цивілізацій (середина XVII ст. – 1918 р.) – III курс. Перший період (середина XVII ст. – 1815 р.). Боротьба Франції за гегемонію в Європі. Військові конфлікти 60 – 90-х рр. XVII ст. Боротьба Європи з турецькою експансією у другій половині XVII ст – на початку XVIII ст. Північна війна та її результати. Війна за іспанську спадщину та її результати. Війна за австрійську спадщину та її результати. Семилітня війна та її геополітичні наслідки. Виникнення польського та східного питання у 70-90-х рр. XVIII ст. Політичні, соціальні та економічні передумови й причини Англійської революції XVII ст. Громадянські війни англійської революції. Встановлення республіки. Англійська республіка 1649-1653 рр. Ідейна боротьба релігійно-політичних течій. Внутрішня та зовнішня політика режиму Протекторату Кромвеля. Реставрація Стюартів та Славна революція в Англії. Становлення конституційної монархії в Англії у XVIII ст. Справа Уїлкса. Промисловий переворот в Англії: передумови, суть, соціальні та економічні наслідки. Аграрна революція в Англії та її соціальні наслідки. Розквіт французького абсолютизму за Людовика XIV. Наростання суспільно-політичної та економічної кризи у Франції у середині XVIII ст. Політичний та соціально-економічний розвиток північноамериканських колоній у XVII – першій половині XVIII ст. Ідейно-політичні та економічні передумови й причини війни північноамериканських колоній за незалежність. Перебіг та підсумки війни північноамериканських колоній за незалежність. Міжнародні аспекти війни північноамериканських колоній за незалежність. Становлення політичної системи США. Конституція та Білль про права. США наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Англо-американська війна 1812-1815 рр. Європейське Просвітництво: ідейна основа, представники, політичні наслідки поширення. Політичні, соціальні та економічні передумови й причини Великої Французької революції. Перший етап Великої Французької революції (1789-1792 рр.). Другий етап Великої Французької революції: режим жирондистів та якобінців. Третій етап Великої Французької революції: термідоріанський переворот, режим Директорії та консульства. Четвертий етап Великої Французької революції: бонапартистська імперія. Військова експансія революційної Франції. Італійський т египетський походи. Перебіг та результати наполеонівських війн на початку XIX ст. Військові поразки наполеонівської Франції у 1812-1814 рр. Реставрація Бурбонів. Режим Ста днів. Битва при Ватерлоо. Політичний та соціально-економічний

розвиток Іспанії у другій половині XVII – XVIII ст. Німецькі держави у другій половині XVII ст. Швеція у другій половині XVII – XVIII ст. Монархія Габсбургів у другій половині XVIII – на початку XIX ст. Німецькі держави у XVIII ст. Початок піднесення Пруссії. 1815-1918 рр. Суспільно-політичний рух *Етапи Другого періоду Нової історії*. Нові суспільно-політичні течії в Європі та США у XIX – на початку XX ст. Революція 1848-1851 рр. у Франції: передумови, перебіг та політичні результати. Політична система Другої Імперії у Франції. Політична система Третьої республіки у Франції. Політичні кризи останньої третини XIX – початку XX ст. Революція 1848-1849 рр. у німецьких землях: перебіг та результати. Внутрішня політика канцлера Бісмарка у 70-80-х рр XIX ст. Зміни внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу у 90-х рр. XIX ст. Мілітаризація Німеччини на початку XX ст. Соціальна боротьба. Політична та соціальна боротьба у Великобританії у 30-60-х рр. XIX ст. Ірландське питання у політичному житті Великобританії середини – другої половини XIX ст. Економічний та соціальний розвиток Великобританії у Вікторіанську епоху. Передумови та причини Громадянської війни в США. Початок війни. Перебіг та результати Громадянської війни в США. Особливості періоду позолоченого віку в США. Прогресивні реформи у США на початку XX ст. Політична криза і вибори 1912 р. Президентство В. Вільсона. Процес Рісорджименто: ідейна основа, перебіг, результати. Особливості політичного та соціально-економічного розвитку Італійського королівства в останній третині XIX ст. Передумови та перебіг революції 1848-1849 рр. в Австрійській імперії. Угода 1867 р. та утворення Австро-Угорщини. Політична система дуалізму. Національне питання у внутрішньополітичному житті Австро-Угорщини останньої третини XIX ст. Революція 1868-1874 рр. в Іспанії. Особливості політичного режиму Реставрації в Іспанії в останній третині XIX ст. Складання політичної системи Швейцарії, особливості прямої демократії. Соціокультурні та економічні фактори консолідації швейцарської нації. Віденський конгрес та його геополітичні наслідки. Дипломатія Кримської війни. Дипломатія франко-прусської (німецької) війни. Розвиток Близькосхідної кризи у 1875-1876 р. Сан-Стефанський договір 1878 р. та Берлінський конгрес. Експансія США у басейні Карибського моря на початку XX ст. Іспано-американська війна. Філліпінська проблема. Венесуельські кризи та їх наслідки. Марокканські кризи та їх наслідки. Провідні держави у Боснійській кризі. Дипломатія італо-турецької війни. Передумови та процес створення Троїстого союзу. Передумови та процес підписання франко-російського союзу. Англо-французька й англо-російська угоди та їх геополітичні наслідки. Військові плани та сили ворогуючих сторін напередодні війни. Сараєвське вбивство та липнева міжнародна криза 1914 р. Початок Першої світової війни. Військові дії у 1914-1915 рр. Стратегічна ситуація у 1916 р. Головні події на Західному фронті. Військові дії на фронтах Першої світової війни у 1917-1918 рр. Зовнішньополітичний курс США у роки Першої світової війни. Економічне і політичне становище чеських земель у складі Гасбурзької монархії у XIX – на початку XX ст. Економічне і політичне становище словацьких земель у складі Гасбурзької монархії у XIX – на початку XX ст. Польські землі і "польське питання" у XIX – на початку XX ст. Відновлення та становлення Болгарської держави. Відновлення та становлення Сербської держави. Відновлення та становлення Грецької держави. Утворення та становлення Румунської держави. Чорногорія у XIX – на початку XX ст. Македонські землі в останній третині XIX – на початку XX ст.

Історія світових цивілізацій (1918 р. – до сьогодні) – IV курс. Перший період. 1918-1945 рр. Внутрішня та зовнішня політика Польщі в період режиму "санації". Внутрішня і зовнішня політика Англії напередодні Другої світової війни. Національна проблема у міжвоєнній Югославії. США у роки "проспериті". Ялтинська і Потсдамська конференції 1945 р. Їх рішення. Періодизація світового розвитку у міжвоєнний період. Громадянська віна в Іспанії в 1936-1939 рр. Тегеранська конференція. ЇЇ рішення. Франція напередодні Другої світової війни. Радянсько-німецький пакт про ненапад 1939 р. Секретний протокол

до нього. Його роль у перебігу подальших подій. Економічне й політичне становище Німеччини в 1919-1923 рр. Воєнні дії у 1941-1942 рр. Причини, характер, періодизація Другої світової війни. Комінтерн. Його цілі. Оцінка діяльності. Світова економічна криза в США.”Новий курс” Рузвельта. Його суть і наслідки. Листопадова революція в Німеччині. Фашизм. Його різновиди і цілі. Франко-радянський та чехословацько-радянський договори 1935 рр. Спільності та відмінності між фашизмом та комунізмом. Зміни на політичній карті після Першої світової війни. Народний фронт у Франції. Його оцінка 14 “пунктів” Вільсона, їх оцінка. Початок Другої світової війни. Хід та наслідки воєнних дій в 1939-1941 рр. Внутрішня політика Чехословаччини у міжвоєнний період. Версальський мирний договір. Його рішення. Сен-Жерменський мирний договір та його рішення. Утворення антигітлерівської коаліції. Атлантична хартія. Розповсюдження ленд-лізу на СРСР. Нейїський мирний договір. Його рішення. Корінний перелом у ході Другої світової війни. Тріанонський мирний договір та його рішення. Угорщина в період комуністичної диктатури. Вашингтонська конференція. ЇЇ рішення. Відкриття другого фронту в Європі. Версальсько-вашингтонська система. ЇЇ суть і наслідки. Угорщина в роки диктатури Хорті. Радянсько-німецьке співробітництво в 1922-1933 рр. Генуезька та Гаазька конференції. Рапалльський договір. Рурський конфлікт. Його причини. Підсумки і наслідки Другої світової війни. План Дауеса. Його наслідки. Англо-франко-радянські переговори 1939 р. Причини їх провалу. Мюнхенська угода. ЇЇ наслідки. Локарнська конференція. ЇЇ рішення. Внутрішня й зовнішня політика нацистської Німеччини в 1933-1939 рр. Внутрішня та зовнішня політика Італії в роки фашистської диктатури (1922-1943 рр.). Аншлюс Австрії. Позиція великих держав. Проблема колективної безпеки в 1933-1935 рр. Розгром і капітуляція Японії. Соціально-економічний і політичний розвиток Болгарії у 20-30-х рр.

Другий період. 1945 р. – до сьогодні. Післявоєнне мирне врегулювання в Європі.Німецька проблема у ІІ половині 40-80-х роках ХХ ст. Утворення ООН. Її діяльність в 1945-1948 рр. Зародження і хід «холодної війни». Її фінал. «План Маршалла». Його роль у відродженні Західної Європи. Інтеграційні процеси в Західній Європі в післявоєнний період. «Спільний ринок». Берлінська криза 1958-1963 рр. Близькосхідна проблема у системі протистояння «Схід-Захід» у післявоєнний період. Карибська криза 1962 р. Її уроки. Розрядка міжнародної напруженості в першій половині 70-х років. Радянсько-американські стосунки у період горбачовської перебудови. Крах комунізму в Східній Європі та розпад СРСР. Їх вплив на формування міжнародних відносин на рубежі 80-90-х років. Поглиблення інтеграційних процесів у Європі та Америці в 90-ті роки. Нова роль НАТО після розпаду СРСР. Його перспективи. Проблеми і тенденції світової політики на початку ХХІ ст. Світова фінансово-економічна криза 2008-2010 рр: причини і наслідки. Передумови тоталітаризму в країнах ЦПСЄ. Суспільно-економічні та політичні перетворення в країнах ЦПСЄ у другій половині 40-х років ХХ ст. Міжнародні організації соціалістичних країн. Їх роль в системі тоталітаризму. Англія в період правління кабінету М.Тетчер. Тетчеризм. Ольстерська проблема у Великій Британії. Економічний та політичний розвиток Великобританії в перші десятиліття ХХІ ст. Іспанія після Франко. Іспанський шлях до демократії. Економічний та політичний розвиток Іспанії в перші десятиліття ХХІ ст. Італія в 50-х роках. Італійське «економічне диво». Італія: політика та економіка у перші десятиліття ХХІ ст. Квебекська проблема в Канаді. Латиноамериканська інтеграція. Її причини та наслідки. Нові тенденції на латиноамериканському субконтиненті у 80-90-х роках ХХ – початку ХХІ ст. Східна Німеччина в 1945-1949 рр. Соціально-економічні та політичні перетворення. Насадження тоталітаризму. Німецьке «економічне диво». Причини, соціальні наслідки. Антитоталітарна демократична революція в Східній Німеччині. Об’єднання Німеччини. Економічний та політичний розвиток ФРН у перші десятиліття ХХІ ст. Суспільно-політична криза в Польщі 1980-1981 рр. Її вплив на подальшийрозвиток польського суспільства. Польща після 1989 р. Успіхи в розбудові ринкової економіки та демократії. Румунія в роки диктатури Ніколає Чаушеску.

Загострення соціально-політичних конфліктів у США в період правління демократів (1961-1968 рр.). Зовнішня і внутрішня політика США в період президентства Ніксона. США в роки президентства Р.Рейгана. Рейганоміка. Внутрішня та зовнішня політика адміністрації Б. Клінтона. Внутрішня та зовнішня політика президента Б. Обами. Внутрішня та зовнішня політика президента Д. Трампа та Дж. Байдена. Народне повстання в Угорщині 1956 р. «Празька весна» 1968 р.в Чехословаччині. Її оцінка. «Оксамитова» революція 1989 р. в Чехословаччині. Тимчасовий режим у Франції (1944-1946 рр.). Франція в період Четвертої республіки. Встановлення П'ятої республіки у Франції. Внутрішня та зовнішня політика Ш. де Голля Економічний та політичний розвиток Франції у перші десятиліття XXI ст. Утворення ФНРЮ. Економічний та політичний розвиток Югославії в 50-х роках. Самоврядний соціалізм. Громадянська війна в Югославії, її наслідки.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Кожне питання оцінюється кожним членом комісії за 100-бальною шкалою. Загальна оцінка виводиться як середнє арифметичне.

«відмінно» (90-100)	Здобувач вищої освіти виявляє глибокі фундаментальні знання з дисциплін, повно викладає вивчений матеріал, виявляє розуміння предмета висловлювання, розуміє можливість різних тлумачень однієї і тієї ж проблеми, вміє оцінювати аргументи для її доведення, формулює своє бачення проблеми, виявляє розуміння матеріалу, може обґрунтовувати свої судження, застосовувати знання на практиці у нестандартних ситуаціях, наводити необхідні приклади, викладає матеріал логічно, послідовно.
«добре» (75-89)	Загалом відповідь здобувача вищої освіти відповідає тим самим вимогам, що і для оцінки „відмінно", але при цьому здобувач вищої освіти допускає помилки, які сам виправляє, і недоліки в послідовності викладу матеріалу та обгрунтуваннях. Здобувач вищої освіти уміє наводити власні приклади на підтвердження нових думок, може застосовувати вивчений матеріал у стандартних і дещо змінених ситуаціях.
«задовільно» (60-74)	Якщо здобувач вищої освіти виявляє знання і розуміння основних положень дисциплін, але викладає матеріал неповно і допускає неточності у визначенні понять; не вміє досить глибоко і доказово обґрунтовувати свої судження і наводити приклади; викладає матеріал непослідовно, допускає помилки в обгрунтуванні.
«незадовільно» (0-59)	Якщо здобувач вищої освіти виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, не володіє методичним апаратом, допускає помилки у формулюванні понять, які спотворюють їх зміст, не вміє самостійно побудувати систему вивчення певних тем, хаотично і невпевнено викладає матеріал. Здобувач вищої освіти неспроможний виконати стандартні завдання навіть після спрямувальних питань викладача.

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100	A (відмінно)	відмінно	
82-89	B (дуже добре)	добре	

75-81	C (добре)		зараховано
67-74	D (задовільно)	задовільно	
60-66	E (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		

Документи, що регламентують проведення атестації:
«Положення про організацію освітнього процесу у К-ПНУ (нова редакція)»
https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view
«Положення про атестацію та організацію роботи екзаменаційної комісії в К-ПНУ (нова редакція)» https://drive.google.com/file/d/1tHg3tKyySlq2GCIBk5ZDIUbsWKxQ42dr/view

Рекомендована література

1. Антонов В.М., Антонова-Рафі Ю.В. Сучасні операційні системи: основні поняття (Вступ до спеціальності): монографія. Київ, 2015.
2. Балух В. О. Історія античної цивілізації: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 3 т. Т. 1: Стародавня Греція. Чернівці, 2016. 656 с.
3. Балух В. О. Історія античної цивілізації: підруч. для студ. вищ. навч. закл.: у 3 т. Т. 2: Стародавній Рим. Чернівці, 2016. . 670 с.
4. Байцар А.Л. Фізична географія України : навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 358 с.
5. Білецький М. І. Соціальна географія: навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванус, Л. І. Котик. – Львів: Вид. ЛНУ, 2019. 239с.
6. Бойко О. Д. Історія України : навч. посіб. 3-є вид., випр., доп. Київ : Академвидав, 2010. 688 с.
7. Бойко О. Новітня історія України (2014-2019 рр.) : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 160 с.
8. Бойко О. Новітня історія України 2014-2023 рр. : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2023. 224 с.
9. Буглай Н.М. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 – початок XXI ст.): навчально-методичний посібник. Миколаїв: Вид-во А.В. Румянцева, 2018. 278 с.
10. Вішнікіна Л. П., Федій О. А. Фізична географія материків та океанів. Ч. 1 :навч.-метод. посіб. для студ. закл. вищ. освіти. Полтава, 2019. 200 с.
11. Войтович Л. В., Домановський А. М., Козак Н. Б., Лильо І. М., Мельник М. М., Сорочан С. Б., Файда О. В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С. Б. Сорочана і Л. В. Войтовича. Львів: Видавництво «Апріорі», 2011.
12. Воловик В.М. Ландшафтознавство : курс лекцій. Вінниця : Твори, 2018. 254 с.
13. Войтович Л., Козак Н., Овсінський Ю., Чорний М. Medium aevum: середні віки. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів / За ред Л. В. Войтовича. Львів: "Тріада Плюс", 2010.
14. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Европи та Америки 1918-1945 рр. К., 2013. 472 с.
15. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки 1945–2002 рр.: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А.О. Копилова. Київ: Либідь, 2004. 624 с.
16. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки на початку XXI ст.: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. 284 с.

17. Гарбар В.В., Касіяник І.П., Матуз О.В., Придеткевич С.С. «Краєзнавство і туристична робота в освітніх закладах» навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський / В.В.Гарбар, І.П.Касіяник, О.В.Матуз, С.С Придеткевич - Видавничо-поліграфічне підприємство «'Апостроф». – 2024 – 94 с.
18. Географія материків та океанів : навч. посіб. / уклад. О. Лаврик. 2-ге вид., перероб. і доп. Житомир, 2021. 231 с.
19. Головко В. В., Якубова Л. Д. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 592 с., 48 с. іл. (Україна. Нариси історії).
20. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Ландшафтознавство : Навчальний посібник. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 319 с.
21. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід. Вінниця, 2012.
22. Даниленко В. М., Крупина В. О., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є., Стяжкіна О. В., Якубова Л. Д. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939–1990) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 544 с., 96 с. іл. (Україна. Нариси історії).
23. Дещинський І. Є. Історія України та її державності : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Львів : "Бескид Біт", 2005. 368 с.
24. Довідник з історії України (А - Я) : посібник для серед. загальноосвіт. навч. закл. / Інститут історичних досліджень Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка ; упоряд. І. З. Підкова ; заг. ред. І. З. Підкова, Р. М. Шуста. 2.вид., доопрац. і доп. Київ: Генеза, 2002. 1135 с.
25. Даценко Л.М., Курач Т.М. Географічні карти. Карти суспільних явищ і процесів: навчальний посібник. К., 2021. т.3. 175 с.
26. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ.П. Таращук, О. Коваленко. Київ, 2000.
27. Доценко А.І. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібний/ Доценко А.І. - К.: Університет 'Україна', 2021,
28. Дудорова Л. Ю. Формування готовності майбутніх учителів до організації шкільного туризму (теоретико-методичний аспект): монографія / Л. Ю. Дудорова/. – В: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 424 с.
29. Єфіменко Г. Г., Кульчицький С. В., Пиріг Р. Я., Скальський В. В., Якубова Л. Д. Україна й українці в постімперську добу (1917–1939) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 620 с., 124 с. іл. (Україна. Нариси історії).
30. Жадан В.І., Братішко А.В. Вибрані лекції з фізичної географії материків та океанів (Євразія) : ДЗ «Лаган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ. 2021. 240 с.
31. Жванко Л.М. Краєзнавство. Конспект лекцій. – Харків: ХНАМ, 2020. – 163 с.
32. Захист інформації в комп'ютерних системах / Укл. Гапак О. М., Балога С. І. Ужгород, 2021.
33. Зайцев Ю. Історія України. 3-тє, перероб. і доп. Львів : Світ, 2002. 488 с.
34. Зовнішня політика України : навчальний посібник / Кучик О. С., Заяць О. А. Київ : Знання, 2010. 572 с.
35. Іваницька О.П. Історія міжнародних відносин (1918-1945 роки). Київ: Слово, 2011. 627 с.
36. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ : Вища школа, 2002. 430 с.
37. Історія України : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2004. 408 с.
38. Історія України : Нове бачення : У 2 т. Т.1. Київ : Україна, 1995. 350 с.
39. Історія України : підручник для студ. вищ. навч. закл. 4-е вид. Львів : Світ, 2003. 520 с.
40. Історія України : посіб. Київ : Академия, 2002. 480 с.
41. Історія України. Документи. Матеріали : посіб. Київ : Академия, 2002. 448 с.

42. Історія України: Новітня доба: навч. посібник / [В.М.Литвин, В.Ф.Колесник, А.Г.Слюсаренко та ін.]; за ред. В.М.Литвина. Київ.: Академвидав, 2012. 480 с.
43. Історія українського козацтва : нариси у 2 т. Т. 1. Київ : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2006. 800 с.
44. Інформатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студ-в вищих навчальних закладів / За ред. О.І. Пушкаря. Київ, 2003.
45. Історія європейської цивілізації. Греція / за ред. Умберто Еко. Харків, 2024. 1168 с.
46. Історія європейської цивілізації. Рим / за ред. Умберто Еко. Харків, 2024. 1040 с.
47. Історія західних та південних слов'ян / За ред. В. І. Ярового. Київ: "Либідь", 2003.
48. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. О. Зашкільняка. Львів, 2001.
49. Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Кобися В. М., Коваль М. С. Соціальні сервіси Веб 2.0 і Веб 3.0 у навчальній діяльності: навчальний посібник. Вінниця, 2010.
50. Комп'ютерне моделювання процесів та систем. Чисельні методи : підручник / С. П. Вислоух, О. В. Волошко, Г. С. Тимчик, М. В. Філіппова. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. – 228 с.
51. Книш М. М. Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія) = Regional Economic and Social Geography of the World (Latin America and Caribbean countries, Africa, Asia, Oceania): навчальний посібник / М. М. Книш, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – 2-ге вид., випр. і допов. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. – 372 с.
52. Комарніцький О.Б. Історія України (XX ст. – 2014 р.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. України І-ІІ рівн. акредит. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2014. 328 с.
53. Король В. Ю. Історія України : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. Київ : Академія, 2008. 496 с.
54. Кульчицький С. В. Новітня історія України (1953-2023). Київ: Арій, 2024. 576 с.
55. Кузик С. Регіональна економічна і соціальна географія світу (розвинені країни): навч. посібник / С. Кузик, Л. Котик, І. Ванда. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 148 с.
56. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу: навч. посібн. Київ, 2002. 592 с.
57. Крижанівський О., Хірна О. Історія середніх віків. Київ: Аквілон-Плюс, 2009. 290 с.
58. Коцовський В. М. Методи та системи штучного інтелекту : конспект лекцій. Ужгород, 2016. 75 с.
59. Купач Т.Г., Гринюк О.Ю. Географічні інформаційні системи: практичне застосування у географічних дослідженнях//навчальний посібник для студентів денної форми навчання спеціальностей «Географія» та «Середня освіта: географія» / 2-ге видання, доповнене. К.: ФО-П Кравченко Я.О., 2021. 85 с.
60. Левчук О. Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації. Архіви України. 2020. № 4. С. 52-70.
61. Ляхоцька Е. Я. Основи картографії. Навчальний посібник. Ужгород: УжНУ, 2017. 79с.
62. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: підручник. Київ:Т-во «Знання» КОО, 2006. 511с.
63. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства : курс лекцій для студентів географічних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів. Київ – Кам'янець-Подільський : Абетка–НОВА, 2002. 184 с.
64. Мицик Л. та ін. Документальні матеріали зі всесвітньої історії: Практикум для студентів. Ніжин, 2008. 544 с.
65. Месюра В.І., Арсенюк І.Р., Роїк О.М. Інформаційно-пошукові системи мережі Інтернет. Ч.2: Методи та засоби пошуку в Інтернеті. Вінниця, 2003.

66. Методи та системи штучного інтелекту: Навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.050101 «Комп'ютерні науки» / Уклад. : А.С. Савченко, О. О. Синельніков. – Київ : НАУ, 2017. 190 с.
67. Мустафін О. Справжня історія Стародавнього часу. Київ, 2019. 400 с.
68. Національний атлас України/ [гол. ред. Л.Г.Руденко]. Київ: ДНВП «Картографія», 2009. 440с.
69. Нариси з історії дипломатії України / О. І. Галенко, Є. Є. Комарніцький, М. В. Кірсенко та ін. / [під ред. В. А. Смолія]. Київ : Видавничий дім «Альтернативи», 2001. 736 с.
70. Новітня історія країн Західної Сиропи та Північної Америки (1945 р. - початок XXI ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. Львів: Тріада плюс, 2008; 2011. 288 с; 700 с.
71. Норман Д. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: Видавництво Соломії Павличко, 1999. 1463 с.
72. Новітня історія України. 1900-2000 : підруч. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / [А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусєв, В. П. Дрожжин та ін.]. – Київ: Вища шк., 2000. 662 с.
73. Нємець Л.М., Мезенцев К.В. (ред.). Соціальна географія: підручник. Київ: Фенікс, 2019. 304 с.
74. Нетробчук І.М. Фізична географія України: практикум для лабораторних занять [студ.географ.ф-ту]/ Ірина Марківна Нетробчук, Сергій Володимирович Полянський. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. 140 с.
75. Опря І. А. Боротьба Афін і Спарти за гегемонію у Стародавній Греції у V ст. до н. е. Science and society: modern trends in a changing world. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Vienna, Austria. 2024. 458-462.
76. Опря І. А. Нобілітет у період кризи республіканської системи у Стародавньому Римі. Глобалізаційні виклики економіки, обліку, фінансів та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 14 вересня 2023 р.) Полтава: ЦФЕНД, 2023. С. 73-75.
77. Плохій С. Брама Європи. Пер. з англ. Романа Клочка. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 496 с
78. П'яткова А.В., Роскос Н.О. Ландшафтознавство : прикладні аспекти : навчально-методичний посібник. Одеса : ОНУ імені І.І. Мечникова, 2020. 122 с.
79. Придеткевич С.С., Мисько В.З. Географія материків і океанів. Частина І. Загальний фізико-географічний огляд Євразії (конспекти лекцій)». Кам'янець-Подільський : Видавничо-поліграфічне підприємство «'Апостроф», 2021. 130 с.
80. Рамський Ю.С., Рєзіна О.В. Вивчення інформаційно-пошукових систем мережі Інтернет: навчальний посібник. Київ, 2004.
81. Сініченко С. Деякі аспекти використання сучасних інформаційних технологій в історіографічних дослідження в Україні. Проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. пр. Київ: КиМУ, 2010. Вип. 1. С. 286–296.
82. Сюткін С.І. Курс лекцій з географії світового господарства. – Суми: СумДПУ, 2020. 142 с.
83. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: навч. посібник. Одеса: Астропринт, 2009. 544 с.
84. Чернюк Г.В., Бойко Р.Д. Основи фізичної географії. Київ: ІСДО, 2020. 248с.
85. Чернюк Г.В., Лихолат В.К. Метеорологія і кліматологія. Навчальний посібник для географічних факультетів вищих навчальних закладів. Тернопіль: «Підручники і посібники», 2022. 112с.
86. Часковський О. Застосування ГІС у природоохоронній справі на прикладі відкритої програми QGIS : навч. посіб. / О. Часковський, Ю. Андрейчук, Т.Ямелинець. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, Вид-во Простір-М, 2021. 228 с.

87. Шаблій О.І. Основи суспільної географії: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 296 с.
88. Шевченко Р.Ю. Картографія: Підручник. К.: ЦНМВ «Кий», 2015. 230 с.
89. Філоненко І.М. Краєзнавство і туризм: курс лекцій. – Ніжин, 2020. – 213 с.